

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Pappa kom hem!

Barn berättar om längtan efter pappa efter
föräldrarnas separation

Brevet från Lillan:

Pappa kom hem!

För vi längtar efter dig!

Kom innan sommarn är slut lilla pappa!

Åskan har gått,

och om kvällen blir det mörkt,

stjärnorna syns nu på himlen igen.

(Evert Taube 1890-1973)

Socionomprogrammet

C-uppsats

Författare: Evalena Ringeby och Susanne Kindahl

Handledare: Ing-Marie Johansson

Abstract:

Titel:Pappa kom hem! Barn berättar om längtan efter pappa efter föräldrarnas separation.

Författare: Evalena Ringeby och Susanne Kindahl

Nyckelord: Barnperspektiv, barnens egna perspektiv, barns rätt till sina båda föräldrar, frånvarande pappa, var är pappa.

Denna uppsats handlar om åtta helt vanliga barn och deras helt vanliga mammor ur medelklassen och om hur barnens kontakt med papporna ser ut efter att föräldrarna gått skilda vägar. Uppsatsens syfte är att få kunskap om och en förståelse för hur barnen uppfattar kontakten med sina pappor. Uppsatsens tre frågeställningar är sålunda: 1). Vad säger de intervjuade barnen om umgängeskontakten med sina pappor efter föräldrarnas separation? 2). Hur uppfattar mammorna sina barns upplevelse av att ha kontakt med sina pappor? 3). Hur kan man se på detta i förhållande till barnens bästa och barnens rätt till båda sina föräldrar?

Genom en kvalitativ intervjustudie barnen själva kommit till tals. Deras mammor har också fått uttala sig om sin syn på hur de tror att deras barn upplever kontakten med sina pappor. Studien utgår från vuxnas perspektiv på barn och barnens egna perspektiv på sin tillvaro. Enligt Barnkonventionen och Föräldrabalken har barn rätt att träffa sina båda föräldrar efter föräldrarnas separation. Vi har utgått från FN:s Barnkonvention artikel 3,12 och 18 samt Föräldrabalken kapitel 6 som stöd i studien. Begrepp som barnens bästa, barnens röst och barnens rätt till sina båda föräldrar har varit ledord genom hela uppsatsen.

Barnens längtan efter sina pappor är ett återkommande tema i intervjumaterialet. Barnen vill att papporna ska vara mer närvarande i deras liv och undrar varför papporna inte låter dem komma i främsta rummet, utan väljer bort dem till förmån för sitt arbete eller sitt missbruk. I uppsatsens resultat finns en tonårsflicka med en bra kontakt med båda sina föräldrar och vars upplevelse kontrasterar mot alla de andra barnens upplevelse av kontakten med sina pappor

Hon visar genom sitt vittnesmål hur alla barn skulle kunna ha det efter sina föräldrars separation.

Tack!

Tack alla fantastiska barn: Liam, Linnea, Moa, Svea, Astrid , Felix och Oscar och Emma som svarat på alla våra frågor! Tack alla mammor som tagit er tid att släppa in oss i era hem och generöst delat med er av era liv! Utan er medverkan hade denna studie inte varit möjlig!

Tack till Ing-Marie Johansson för intressant och god handledning!

Vi vill tacka våra familjer, släkt och vänner som funnit sig i att bli bortprioriterade under skrivandets gång.

Och vi vill tacka varandra för ett gott samarbete, även när arbetet känts motigt.

Susanne och Evalena

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	1
1.1 Uppsatsens disposition	3
1.2 Syfte och frågeställning.....	4
2 Bakgrund.....	5
2.1 Begreppsdefinitioner.....	7
3 Tidigare forskning.....	8
4 Teoretiska perspektiv och begrepp.....	15
4.1 KASAM.....	15
4.2 Barnperspektivet.....	18
5 Metod.....	20
5.1 Val av metod.....	20
5.2 Litteraturundersökning och val av teori.....	20
5.3 Tillvägagångssätt.....	21
5.4 Urval och begränsningar.....	22
5.5 Intervjuerna.....	23
5.6 Förförståelse.....	24
5.7 Etiska reflektioner.....	24
5.8 Reliabilitet och validitet.....	26
5.9 Analysmetod.....	26
6 Resultat och analys.....	28
6.1 Intervjupersonerna presenteras.....	28
6.2 Det långtande barnet.....	29
7. Sammanfattning, slutdiskussion och förslag till vidare forskning	44

Referenslista

Bilagor

Bilaga 1: Frågor till barnen

Bilaga 2: Frågor till mammorna

Kapitel 1

Inledning:

Det pågår ett samtal i samhället om fädernas självklara engagemang i sina barn. De benämns ”de nya papporna” vilka tar ansvar för sina barn efter skilsmässan.. I en artikel i Aftonbladet 2007-06-27 kan man läsa om en ensamstående pappa som tagit hand om sin dotter i 12 år, efter att mamman avlidit i en cancersjukdom. Vi får också veta att ”de nya papporna är här och att de kräver att vi ser män som likvärdiga föräldrar” och att ”över 70 000 barn växer upp med ensamstående pappor”. I en faktaruta står följande:

”Barn uppfostrade av bara en pappa – jämfört med bara en mamma – mår bättre.

Det visar internationell forskning. En slutsats är ”Barn uppfostrade av ensamstående pappor totalt sett uppvisar färre problem än de som uppfostrats av ensamstående mammor”.

Orsakerna verkar vara flera:

Pappor har ofta bättre ekonomi.

Pappor har ofta bättre och tryggare arbetsförhållanden än mammor.

Pappor får ofta bättre socialt stöd av familj och vänner.

Pappor har oftare färre antal barn i genomsnitt än ensamstående mammor”

(artikeln i sin helhet: <http://www.aftonbladet.se/wendela/barn/article533157.ab>)

I Sverige finns nästan två miljoner barn mellan 0-18 år. Av dem är det ca 500 000 barn som har separerade föräldrar. Vi var övertygade om att de flesta barn på tjugohundratalet bodde i växelvis boende i ett regelbundet umgänge med papporna och vårt intresse för ämnet väcktes när vi enligt statistik förstod att de flesta barn bor hos sina mammor efter föräldrarnas separation. Tvärtemot vad man tro när man tar del av diskussionen i det offentliga samtalet, som artikeln ovan är ett exempel på.

Enligt statistik från SCB har 94% av alla separerade föräldrar gemensam vårdnad. Men över 61 % av alla barn till frånskilda föräldrar bor hos mamman, 28% i växelvis boende och 10% hos pappan (<http://www.ssd.scb.se/databaser/makro/Produkt.asp?produktid=LE0102>).

När man tittar närmare på papporna lägger man märke till deras frånvaro i statistiken. Detta började vi fundera över – hur upplever barnen det? Vad är deras åsikt om kontakten med sina pappor? Vad säger de själva om det?

Denna uppsats handlar om åtta barn och deras mammor och om hur barnens kontakt med papporna ser ut efter att föräldrarna gått skilda vägar.

Skilda pappor har inte ofta barn som bor hos sej. Av alla barn med skilda föräldrar bor bara 16 % hos sin pappa eller hos pappa och styvmamma. En del pappor försvinner helt. 25 % av alla barn med skilda föräldrar träffar sällan eller aldrig den förälder de inte bor hos (oftast pappan). Källa: Rädda barnen 2009

I studien låter vi barn till separerade föräldrar komma till tals om sin syn på saken. Vi låter dessutom mammorna berätta om hur de tror att barnen upplever sig ha lika mycket tillgång till sina båda föräldrar. Anledningen till att vi valt att fråga mammorna och inte papporna själva är att barnen mestadels bor med mammorna och att sexton intervjuer är precis vad som är möjligt att genomföra inom ramen av en c-uppsats.

I den forskning vi tagit del av har barnens egna uppfattning inte hörts i någon större utsträckning, istället är det barnens föräldrar eller professionella som kommit till tals. När vi fördjupade oss i barnperspektivet gick det upp för oss att ett paradigmskifte i synen på barn skett, i officiella sammanhang. Förr betraktades barn som passiva objekt, föremål för vuxnas omsorg och uppfostran. Numera ser man på barn som egna, självständiga individer, kapabla att t ex beskriva sin egen livssituation. Utifrån ett barnperspektiv har vi därför intervjuat åtta barn om hur de tycker att deras kontakt med papporna ser ut. Enligt Barnkonventionen och Föräldrabalken har barn rätt att träffa sina båda föräldrar efter föräldrarnas separation. Vi har utgått från FN:s Barnkonvention artikel 3,12 och 18 samt Föräldrabalken kapitel 6 som stöd i studien. Begrepp som barnens bästa, barnens röst och barnens rätt till sina båda föräldrar har varit ledord genom hela uppsatsen. Vår utgångspunkt har hela tiden varit att barnen själva har kommit till tals, att låta barnen själva få ge sina egna upplevelser av kontakten med sina pappor. Vi som författat denna studie är båda mammor sedan många år. En av oss lever i kärnfamilj och en lever som ensamstående mamma. Den sistnämndas livssituation är både omtalad och granskad i olika sammanhang och den ensamstående mamman har beskrivits som allt utifrån offer till hjältinna. Under senare år har man också uppmärksammat hennes ekonomiska situation. Vi båda socionomstudenter har också lång erfarenhet av att arbeta med barn och att skriva utifrån barns perspektiv har känts angeläget.

1:1) Uppsatsens disposition:

Kapitel 1: Inledning

I detta kapitel redogör vi för uppsatsens problemområde, dess disposition och beskriver vårt syfte samt presenterar våra frågeställningar.

Kapitel 2: Bakgrund

Här ges en överblick över Barnkonventionen och lagar som rör ämnet samt definitioner över olika begrepp som vi använder oss av.

Kapitel 3: Tidigare forskning

Vi refererar här till tidigare forskning inom området.

Kapitel 4: Teoretiska perspektiv och begrepp

I följande kapitel presenterar vi teoretiska perspektiv och begrepp som vi använt oss av i analysen av det insamlade intervjumaterialet.

Kapitel 5: Metod

Detta kapitel handlar om den forskningsmetod vi använt oss av, om tillvägagångssätt och hur datainsamlingen gjorts. Vi beskriver hur intervjuerna gått till, de urval och begränsningar vi gjort, analysmetoden vi använt oss av. Vi redovisar också validiteten, reliabiliteten i vår intervjustudie. Till sist beskriver vi vår förförståelse och redogör för våra etiska reflektioner.

Kapitel 6: Resultat och analys

Här presenterar vi intervjupersonerna, därefter redovisar vi resultatet som sammanställts och analyserats.

Kapitel 7: Sammanfattning, slutdiskussion och förslag på vidare forskning

Avslutningsvis svarar vi på våra frågeställningar i en sammanfattning och för en slutdiskussion. Till sist ger vi förslag till vidare forskning inom det aktuella ämnet.

Referenslista och bilagor

1:2) Syfte och frågeställning:

Statistik visar att de flesta barn bor med sina mammor efter föräldrarnas separation, vårt syfte är därför att få kunskap och en fördjupad förståelse om barns uppfattning om tillgången till sina pappor efter separationen då barnet mestadels bor tillsammans med mamman. Vi vill också fråga mammorna om hur de upplever barnens tillgänglighet till sina pappor. Vi utgår från Barnkonventionen artikel 3,12, 18 och Föräldrabalken kapitel 6.

- Vad säger de intervjuade barnen om umgängeskontakten med sina pappor efter föräldrarnas separation?
- Hur uppfattar mammorna sina barns upplevelse av att ha kontakt med sina pappor?
- Hur kan man se på detta i förhållande till barnens bästa och barnens rätt till båda sina föräldrar?

Kapitel 2

Bakgrund:

Samhällets syn på barn har förändrats mycket genom decennierna och de lagar som rör barn återspeglar detta. Under första delen av 1900-talet förändrades synen på barn - från att ha värderats som arbetskraft framhölls barnets känslomässiga betydelse för föräldrarna, man förknippade barnet med oskuld och renhet. Trots att man såg barnen som oskuldsfulla var det accepterat att använda våld i uppfostringssyfte. Först 1979 infördes lagen om förbud mot barnaga. De senaste tjugo åren har intresset för barnet som aktör vuxit sig allt starkare. Barnet är ett eget subjekt med intressen skilda från föräldrars och andra vuxnas. ”Barn utgör en egen social kategori och barndomen tillmäts egen status och betraktas inte enbart som en övergångsfas”(sid 39 Bäck-Wiklund 2001).

Genom FN:s barnkonvention och svensk lagstiftning betonas barnens bästa - barns rätt att komma till tals samt barns rätt till båda sina föräldrar (Socialstyrelsen 2004).

Sverige anslöt sig till Barnkonventionen 1990 vilket innebär en förbindelse att följa konventionens bestämmelser. Alla länder utom USA och Somalia har ratificerat Barnkonventionen.

Barnkonventionen sätter fokus på barns och ungas rättigheter i första hand och att respekt ska visas för barnet. Konventionen bygger på att barn har ett värde och att barn är en utsatt grupp i samhället. Barn är man tills man fyllt 18 år enligt barnkonventionens definition, om inte ett lands lagar säger något annat (SOU 2000).

För att kunna tillgodose barn och ungas rättigheter måste man kunna se utifrån ett barnperspektiv där respekt, människovärde och integritet för barnet är utgångsläget, där barnet själv ges möjlighet att få uttrycka sina åsikter (Barnombudsmannen 2008).

Barnkonventionen menar att barn själva är kompetenta att ta del i beslut som rör dem och bör ses som självständiga individer med ett egen värde och egna rättigheter (SOU 2000).

Barnkonventionen utgår från fyra grundprinciper som tillsammans ska ses som en helhet.

- Förbud mot diskriminering (artikel 2)
- Beaktande av barns bästa (artikel 3)
- Rätten till liv (artikel 6)
- Rätten att uttrycka sina åsikter (artikel 12)

Även de andra artiklarna i barnkonventionen har anknytning till de fyra principerna och är viktiga för att tillgodose barnens bästa. De artiklar som vi tagit fasta på i vår studie är artikel 3,12 och 18 där följande lyder:

Artikel 3.1 - *Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet* (Barnombudsmannen 2008).

Artikel 12.1 - *Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad (Barnombudsmannen 2008).*

Artikel 18.1 - *Konventionsstaterna skall göra sitt bästa för att säkerställa erkännandet av principen att båda föräldrarna har gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling. Föräldrar eller, i förekommande fall, vårdnadshavare har huvudansvaret för barnets uppfostran och utveckling. Barnets bästa skall komma i främsta rummet. (Barnombudsmannen 2008).*

Att utgå från ett barnperspektiv kan göras från följande tre definitioner:

Barnets egna perspektiv, det vuxna barnperspektivet samt samhällets perspektiv.

Som vuxen kan man aldrig helt se barnets verklighet utifrån barnets perspektiv utan varje enskilt barn ser på sig själv utifrån sin situation och sitt perspektiv, där egna upplevelser och den sociala miljön som barnet befinner sig i spelar roll. Genom samtal ökar vi dock möjligheten att förstå situationer utifrån barns synvinkel (Socialstyrelsen 2004).

Barnens bästa är ett ledord som ofta används för att uttrycka vikten av att se barnens behov och situation i lagstiftningsarbete och i tillämpning av lagen.

Svensk lagstiftning överensstämmer väl med barnkonventionen då svensk rätt i frågor om barn och ungdomar utgår från barnens bästa, artikel 3 i Barnkonventionen har förts in som en portalparagraf i Socialtjänstlagen, i Utlänningslagen och i Föräldrabalken.

I Föräldrabalken kapitel 6 står det att barnens bästa alltid skall komma i främsta rummet då det gäller frågor runt omvårdnad, boende och umgänge. Det står särskilt att barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna ska beaktas (FB 6 kap § 2a).

Från och med 1 juli 2006 ändrades lagtexten i föräldrabalken från att barnets bästa skulle komma i främsta rummet till att barnets bästa skall *vara avgörande* i alla frågor (FB 6 kap § 2a 1st.). Genom denna lagändring kan frågor om vårdnad, boende och umgänge tydligare kopplas till barnkonventionen och på så vis ge ett tydligare barnperspektiv med ännu mer fokus på barnen.

2:1) Begreppsdefinitioner:

Barn – Hemmaboende barn i åldrarna 0-17 år (SCB 2007).

Ensamstående mor – Ej sambo eller gift och med minst ett hemmaboende barn under 18 år (SCB 2007).

Gemensam vårdnad – När föräldrar har gemensam vårdnad om sitt barn innebär det att de båda är vårdnadshavare, det vill säga de har det juridiska ansvaret. De ska gemensamt besluta om viktiga saker som rör barnet. Det behöver inte innebära att barnet ska bo lika mycket hos vardera föräldern vid en eventuell skilsmässa. (www.wikipedia.se).

Traditionell kärnfamilj – Sammanboende par med enbart gemensamma hemmaboende barn/adoptivbarn (SCB 2007)

Ensamförälderfamilj – Ensamstående förälder med hemmaboende barn (SCB 2007)

Boförälder - Den förälder hos vilken barnet varaktigt bor hos och är folkbokförd hos, vid s k växelvis boende - när barnet vistas i så stor omfattning hos båda föräldrarna att det anses varaktigt bosatt hos var och en av dem, är således enligt lagtextens definition endast den föräldern, som barnet också är folkbokförd hos, att beteckna som boförälder (SCB 2007).

Separation – Med separation avses isärflyttning mellan de biologiska föräldrarna. Det kan röra sig om en separation mellan samboende såväl som gifta (SCB 2007).

Umgänge – Barnet har rätt att ha kontakt med den förälder som den inte bor med och det är båda föräldrarnas ansvar att barnets behov tillgodoses (Försäkringskassan 2006).

Barnperspektiv – Vi avgränsar oss på så sätt att vi använder oss av två perspektiv: det generella barnperspektivet, dvs de vuxnas syn på barn och barnens egna perspektiv, dvs barnens egen syn på sin tillvaro (Arnér och Tellgren 2006).

Tillgång till båda föräldrarna – Tillgång i fysisk mening – så långt det är praktiskt genomförbart – få träffa föräldrarna i verkligheten, få se, röra vid och tala med dem. För det andra är det fråga om ”tillgång” eller ”rätt” i psykologisk mening, att ges den känslomässiga rätten att få vara lojal med båda föräldrarna (Rädda barnen 1998).

Rätt till två föräldrar – Att så långt det nu är möjligt- ha rätt till, dels vetskap om, dels tillgång till, båda sina föräldrar (Barnens bästa 1998).

Kapitel 3:

Tidigare forskning:

Historia:

Sedan tidig medeltid rådde ett patriarkaliskt system i Sverige där fadern bestämde över familjen och övriga medlemmar i hushållet. Han ägde ”att tukta hustru, barn och tjänstefolk” som det stod i den gamla tjänstehjonstadgan (Gustafsson 2004).

På 1700-talet polariserades synen på män och kvinnor, skriver Ingrid Höjer, fil.dr i socialt arbete och Karin Röbäck, doktorand i socialt arbete i sin forskningsrapport ”Barn i kläm”(2007). Mannen skulle stå för förnuft, ekonomi och kontroll. Kvinnans roll var att stå för omvårdnad och ansvar för barnens behov. Under 1800-talet förstärktes denna bild ytterligare, det borgerliga idealet betonade tydligt den nära bindningen mellan mor och barn. I början av 1900-talet idealiserades moderskapet och bilden av den ”goda modern” växte sig stark. Barns uppfostran till goda samhällsmedborgare skulle ske inom familjen, där moderns roll var att ge omsorg och vård till familjemedlemmarna, medan fadern skulle klara familjens försörjning (ibid). Trots moderns omvårdande roll och förväntan att uppfostra barnen fick inte en gift kvinna rätt att vara vårdnadshavare förrän 1920, då tillsammans med fadern (Ewerlöf m fl 2004). 1924 kom den första egentliga barnlagstiftningen innehållande begreppet ”vårdnad”, som sågs vara en motvikt till ordet ”föräldramakt” bl a. Skälet till begreppsförändringen var att betona föräldrars ansvar för att barn skulle få växa upp under goda förhållanden och att detta också omfattade utomäktenskapliga barn som tidigare varit mycket illa.

1950 kom så Föräldrabalken som fortfarande är gällande, om än med åtskilliga förändringar. Man har t ex avskaffat begreppen barn födda inom eller utom äktenskapet och jämställt barns rätt oavsett om föräldrarna är gifta eller ej. Samförmyndarskap för gifta föräldrar infördes också, dvs båda föräldrarna fick bestämma om barnets ekonomiska frågor (ibid).

Ett statligt engagemang i familjen utvecklades under första delen av 1900-talet genom införandet av det allmänna barnbidraget och hälsovård för mödrar och barn (Bäck-Wiklund 2003). Under andra hälften av 1900-talet växte tankar om lika fördelning mellan män och kvinnor fram. Kvinnor hade rätt att arbeta, men även att ha barn och familj och männen förväntades dela på ansvaret för barn, familj och ekonomi. Staten hjälpte till att förverkliga jämställdhetssträvan genom att bygga ut barnomsorgen och möjliggjorde för kvinnor att förvärvsarbeta. I den nya familjepolitiken fanns heller inte begreppen *mödrar* och *moderskap* kvar när det gällde statliga förmåner utan riktades nu till *föräldrar* (ibid).

Även långt innan barnkonventionens tillblivelse diskuterade man begreppen barnens bästa och förde resonemang i vad man ansåg vara till gagn för barnen. Begreppet ”barnets bästa” är ingalunda någon ny företeelse, det har använts sedan i början av 1900-talet i utredningar och samhällsarbete gällande barn. ”Olika aktörer har tolkat begreppet utifrån sina egna referensramar, och beroende på vilken utgångspunkt dessa aktörer har haft, har begreppet givits olika innebörder” skriver Höjer och Röbäck (sid 27, 2007) och refererar till Sandin&Halldén (2003). Men inte förrän under 1900-talets sista decennium blev barns rätt och barns bästa oavhängigt vuxnas lagliga företräden, barnets bästa kunde gå före föräldrars rätt (ibid).

Barnkonventionens tillblivelse:

Numera är barns behov och barns rättigheter en internationell företeelse i och med FN's konvention om barnets rättigheter.

1979, under FN's utlysta barnår, tog Polen initiativ till att skapa en särskild barnkonvention . Det polska förslaget byggde på FN's deklaration om barnets rättigheter från 1959 och därefter tog det tio år att färdigställa denna konvention.

1989 antog FN's generalförsamling Barnkonventionen - konventionen om barns egna mänskliga rättigheter. Därmed gav man världens länder möjlighet att förbinda sig till ett avtal som syftade till att arbeta för att förbättra barnens villkor och mänskliga rättigheter i den egna nationen. Sverige anslöt sig 1990 och ratificerade barnkonventionen utan reservationer (prop. 1989/90:107).

1995 tillsatte riksdagen en parlamentarisk barnkommitte som syftade till att "klarlägga hur barnkonventionens anda och innebörd kommit till uttryck i svensk lagstiftning och praxis" (Ewerlöf, s.191 2004). Regeringen presenterade så småningom en proposition efter förslag från barnkommitten: "Strategi för att förverkliga FN's konvention om barnets rättigheter i Sverige"(prop.1997/98:182): "Utgångspunkten för strategin är att barnkonventionens anda och intentioner skall beaktas i allt beslutsfattande som rör barn. Barnkonventionen är ett betydelsefullt instrument för att ta tillvara barns och ungas rättigheter och intressen. Ett viktigt inslag i förverkligandet av barnkonventionen är att kunskap och medvetenhet om konventionen sprids bland beslutsfattare vars verksamhet påverkar barns vardag, vuxna som arbetar med barn samt bland barn och ungdomar själva" skriver Ewerlöf m fl (sid193, 2004). Ungefär samtidigt som Sveriges riksdag röstade för att ansluta sig till Barnkonventionen beslutade den dåvarande regeringen att tillsätta en utredning om inrättandet av en statligt utsedd barnombudsman.

Norge tillsatte världens första lagstiftande barnombudsman 1981, men i Sverige var det olika frivilligorganisationer som använde sig av barnombudsmän.

1993 röstade riksdagen igenom "Lag om Barnombudsman (1993:335)" och även Sverige fick sin första Barnombudsman. Enligt lagen skulle ombudsmannen arbeta med generella frågor kring barns och ungdomars rättigheter och behov, genom opinionsbildning och information. Barnombudsmannen hade sedan en nyckelroll i arbetet med regeringens strategi för att förverkliga Barnkonventionen i landet.

2002 förstärktes Barnombudsmannens befogenheter, efter en lagändring. Av BO's verksamhet är det nu en större del som regleras i lag. Det betyder att riksdagen fattar beslut om Barnombudsmannens uppgifter istället för direkt av regeringen. Barnombudsmannen kan numera uppmana kommuner, landsting och enskilda myndigheter att visa vad de gör för att arbeta efter barnkonventionen i sin egen verksamhet. BO kan också kalla dessa instanser till överläggningar (www.barnombudsmannen.se)

"Idag finns det barnombudsmän i fler än 20 länder. Deras roller och oberoende gentemot regeringarna varierar från land till land. Några länder i Europa har flera barnombudsmän som verkar på regional nivå, bland annat Belgien, Storbritannien och Spanien. Vi ser en positiv utveckling där allt fler östeuropeiska stater får barnombudsmän" kan man läsa på Barnombudsmannens hemsida i april 2009.

Forskning om barnkonventionen:

Birgitta Qvarsell (2003) menar att barnets egna perspektiv ibland kan stå i motsats till en barnfokusering, där barn som grupp blir till föremål för olika åtgärder och uppmärksamhet. "FN:s konvention om barnets rättigheter är så generellt utformad att båda förhållningssätten kan legitimeras; både barnfokuseringen (vuxnas barnperspektiv, vår anm) och barnets perspektiv, att lyssnas på. I den meningen är den global och universell" skriver Qvarsell men anser också att konventionen innehåller så många förbehåll "att den riskerar att bli tandlös och godtycklig"(Qvarsell 2003). Till exempel ska barnets rättigheter sättas i relation till barnets ålder och familjesituation och alla åtgärder som skall vidtas för barnets bästa jämkas samtidigt med hänvisning till vuxnas ansvar och rättigheter, exempelvis inom familjen eller inom den barnpolitik som förs. För att tydliggöra sin kritik visar Qvarsell hur de olika artiklarna i Barnkonventionen kan bli uddlösa:

I artikel 12 betonas barnets rätt att bli hörd, bilda egna åsikter och fritt få uttrycka dessa, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad, men i artikel 13 tas yttrandefriheten upp med alla dess restriktioner. Restriktionerna handlar om respekt för andra personers rättigheter, skyddet som rör nationell säkerhet, allmän ordning(ordre public), folkhälsa och allmän sedlighet. "Yttrandefriheten garderas alltså med förbehåll", skriver Qvarsell (2003).

Qvarsell refererar också till Kristina Bartleys avhandling "Barnpolitik och barnets rättigheter"(1998) som funnit att flera mänskliga rättigheter inte kan gälla barn, eftersom barn har behov av skydd, dvs de har full *rättskapacitet*, men de har inte rättslig handlingsförmåga, dvs att kunna hantera sina rättsliga angelägenheter, ingå avtal m m. Frågan blir då hur generella barnens rättigheter kan vara. Qvarsell refererar vidare till K.Löfberg (2000) som menar att Barnkonventionens universella rättighetsbegrepp, som skall gälla utan inskränkningar blir ett problem när man sätter sociala krav och juridiska rättigheter i samma dimension, som i Barnkonventionen, om man ska ta hänsyn till barn och ungas behov av skydd och vård. Barnen kan alltså inte ta ansvaret som följer med rättigheterna i den sociala dimensionen som också ingår(Qvarsell 2003).

Barn i sitt sammanhang:

När man intervjuar barn och får ta del av deras erfarenhet och uppfattning måste man se barnens utsagor i det sammanhang de befinner sig i, för att få en rättvis bild av barnens livssituation. Dels i sina egna familjer och dels ur ett större samhällsligt perspektiv och också under de förhållanden som råder i samhället. Det menar Lena Alanen, barndomsforskare. Det är en hållning i den metodologi som hon och andra barndomsforskare ger uttryck för: "att inte enbart lyfta fram barns röster, utan att koppla den levda barndomen till en analys av samhällsliga strukturer"(Alanen 2001). Av de ca 500 000 barn i Sverige som inte bor tillsammans med båda sina föräldrar är det 60% av dessa som bor mest hos mamma i ensam mor-familjer, dvs nästan vart femte hushåll i Sverige (SCB 2004). Maren Bak har forskat kring ensam mor-familjer och ger en bild av att dessa familjer är ekonomiska förlorare. När andra grupper i samhället upplever ett ekonomiskt uppsving gör ensam mor-familjerna inte det (Bak 2003).

Bak har därtill funnit två olika strategier som mödrarna i ensam mor-familjerna använder sig av. Den ena är en *traditionell familjestrategi* där kvinnorna upplever det som en brist att inte ha "en man och far inom hushållets väggar och vardagen består av en kamp för att kompensera denna brist" (Bak, s 124 2003). Den andra strategin kallar Bak en *självbärande strategi* som utmärks av att mammorna i dessa ensam mor-familjer upplever sig som en fullgod familj. De tar tag i de nya möjligheter som uppstår, bygger upp sin och barnens tillvaro och upplever en styrka i känslan av att "vi kan själva" (Bak 2001).

De mammor som valt den *självbärande strategin*, med egna ordnade liv och ofta ett *utvidgat familjerum*, dvs mödrar och barn skapar nya sociala relationer, har ett starkare socialt nätverk omkring sig än de mammor som fortfarande har kärnfamiljen som föredöme, som tenderar att skapa ett *förtätat familjerum* där hon stänger in sig tillsammans med sina barn (ibid).

I Maren Bak's forskning framkommer det att ensamma mödrar är intresserade av att samarbeta med barnens fäder. Först och främst för barnens skull, men också för att själva få lite avlastning i ansvaret om barnen (ibid).

Maria Eriksson skriver om den *separerade kärnfamiljen*, i sin avhandling "I skuggan av pappa, Familjerätten och hanteringen av fäders våld" (2003), där svensk offentlig politik förutsätter ett delat föräldraskap efter en skilsmässa och där barnen har en vardaglig kontakt med båda föräldrarna: "Politiken rörande föräldraskap, separationer och skilsmässor är ett viktigt redskap såväl i (de sammanlänkande) projekten att skapa en jämställdhet och ett delat omsorgsansvar för barn samt transformera fäder till pappor, som för tillvaratagandet av barn bästa" (Eriksson 2003). Denna politik skapar ett sammanhang som gör det möjligt för fäders tillgång till sina barn. "Fäder kan hämta stöd för sina krav på vårdnad och umgänge i offentliga diskurser om jämställdhet och barnets bästa, samt aktivera juridiken för att få tillgång till sina barn" (Eriksson 2003). Om ett barn däremot vill träffa en umgängesvägrande förälder (i praktiken en pappa) finns inga rättsliga åtgärder att ta till, skriver Maria Eriksson och refererar till Gudrun Nordborgs forskning som visar att en umgängesvägrande pappa inte riskerar någonting, inga ekonomiska sanktioner eller någon polishämtning, medan mödrars och barns beteenden kan mötas med tvång och sanktioner.

Konstruktionen av föräldraskapet efter skilsmässan blir också att modern "föutsätts förmedla relationen mellan barn och far" och Eriksson talar om den "*modercentrerade familjemodellen*. Den innebär att fäder inte behöver ta det fulla ansvaret för sitt föräldraskap: deras medföräldrar – mödrarna – hålls medansvariga för relationerna till barnen" (Eriksson 2003). Även om jämställdhetsambitionerna är höga i offentlig politik är det alltså ett stort glapp i jämförelse med den verklighet ensamstående mammor och deras barn lever i, där mammor tar allt ansvar för barnen och förutsätts göra det också (ibid).

Barnperspektivet:

Teoretiskt har det skett ett paradigmskifte i synen på barn (James & Prout 1998). Från en utvecklingspsykologisk syn där man ser på barndomen som en process där barn steg för steg tar ett större ansvar för sig själva. Barn har m a o setts som objekt där ansvar inte skall läggas på barnet utan man lägger vikt vid omsorger kring barnet. Omsorgsdiskursen betyder också att den vuxne har tolkningsföreträde att bedöma vad som är barns bästa, säger Höjer och Röbbäck och refererar till Maria Eriksson och Elisabet Näsman (2006): omsorgsdiskursen synliggör maktrelationen mellan omsorgsgivare och mottagare, underordningen av barn i relation till vuxna.

Den nya barndomsforskningen fokuserar på barndom som en social konstruktion. Barn ses som subjekt, kompetenta och aktiva i motsats till passiva och sårbara (Höjer&Röbäck 2007).

”Det finns gott om forskning som beskriver barns utveckling och tänkande utifrån olika vuxenperspektiv. Vuxna säger sig ibland veta vad barn behöver och vill, men utan att fråga dem”, skriver Elisabeth Arnér, fil.kand. i pedagogik och Britt Tellgren, fil.lic. i pedagogik i sin bok ”Barns syn på vuxna”(2006) och menar att vuxna ofta missar att höra barnen själva och deras synpunkter på den egna upplevelsen av sina liv.

Barnperspektiv används ofta i betydelsen att vuxna ser barnen och försöker förstå dem och vidtar åtgärder som de bedömer vara till barnens bästa. Detta är dock ett vuxenperspektiv på barn, anser Arnér och Tellgren(2006).

Barnperspektivet som begrepp kan beskrivas på olika sätt. Dels att de vuxna ser till ”barns bästa” och att man sätter barnet i centrum i ett specifikt vuxenperspektiv på barn, det s k *generella vuxenperspektivet*.

Dels att vuxna försöker förstå och se något ur barns synvinkel, som benämns *barns perspektiv på den egna tillvaron*, vilket är mer krävande för de vuxna.

”Vi har funnit att en väg till barns eget perspektiv går genom samtal mellan barn och vuxna” skriver Arnér och Tellgren (2006) och menar att för att förstå barns perspektiv måste kunskapen om deras perspektiv hela tiden uppdateras, dvs att barnperspektivet utvecklar man tillsammans med barnen genom att möta dem som samtalspartners och viktiga informanter. De menar också att man kan ”vända på steken” och se vuxna som förmedlare och barn som uttolkare från sitt eget perspektiv. De lade märke till i sina egna samtal med sexåriga barn att barnen kunde utgå ifrån de vuxnas perspektiv, vilket de ofta gjorde (Arnér och Tellgren 2006).

Barndomen har ofta framstått som en övergångsperiod utan eget värde och därför betraktas barn som ”ännu-inte vuxna” vilket Elisabeth Näsman, professor i sociologi, uttrycker som not-yets i sin avhandling ”Vuxnas intresse att se med barns ögon”(1995). Barndomens betydelse bedöms utifrån hur viktig den är för vuxna, inte hur betydelsefull den är för barn. Den dominerande forskningen om barn förstärker också detta vuxenperspektiv på barndomen. Exempel på forskning som beskriver barns utveckling utan att ta hänsyn till deras individualitet och de villkor de lever under är Jean Piaget’s fasteori som bidragit till att se barnet som en halvfärdig produkt, *not fully human* (James and Prout 1998). Barndomen beskrivs där som en väg ut *ur o-mognad, o-kunnighet och o-förmåga*. Denna barnpsykologi med sin tradition av stadieindelningar är i hög grad fortfarande aktuell i många sammanhang i barns vardag, i skolan och på förskolan. I det sammanhanget blir barns egen syn på tillvaron både ointressant och ifrågasatt, eftersom det ”ligger i barnens karaktär av ”ännu-inte-vuxna”(not-yets), att de inte har kunskap, förmåga eller omdöme nog att ge en riktig beskrivning av sin situation” skriver Arnér och Tellgren i sin bok ”Barns syn på vuxna” och fortsätter att ”barn kan då ses som så annorlunda att deras utsagor och berättelser betraktas som beteenden att förklara för den åskådande vuxne, snarare än som handlingar att förstås för medmänniskan”(2006). De menar att det barn säger kan ses som ett beteende, helt irrelevant ur ett psykologiskt utvecklingsperspektiv och att barnens handlingar kan ses som en strävan efter omedelbar behovstillfredsställelse, till skillnad från vuxnas handlingar eftersom vuxenperspektivet ofta utgår från långsiktigt tänkande.

Barnens benägenhet att tänka kortsiktigt blir då ifrågasatt. På det här viset kan tendenser uppstå att man inte tolkar barns utsagor om sina egna villkor sakligt, utan att man tolkar barnens vittnesmål med hjälp av dessa utvecklingsteorier (Arnér och Tellgren 2006). Barn har rätt till en egen medveten ideologi som grundar sig på de olika sociala och individuella villkor barn växer upp under, snarare än på kronologiska utvecklingsstadier, menar Birgitta Qvarsell i sin forskning (2001). Man kan se hennes forskning som exempel på hur man numera ägnar sig mer åt frågor om barns meningsskapande och inflytande men också åt teorier som synliggör vuxnas förståelse för sitt eget agerande gentemot barn. ”Vad skulle kunna gynna vuxnas möjligheter att betrakta barnet som jämlikt och tillskriva det samma värde som de vuxna?(Qvarsell 2001).

Barnkonventionens formuleringar uttrycker ett liknande synsätt i principen om barnets bästa, och när det talas om vikten av att lyssna till barnet, om dess rätt till liv och utveckling och om varje barns rätt att utan diskriminering få ta del av sina rättigheter. Men även om synen på barn har förändrats så är idealet fortfarande den färdiga vuxna människan, skriver Arnér och Tellgren och refererar till Britt Persson (1992) som säger att barnen är förmodligen i grunden lika maktlösa i förhållande till de vuxna som de alltid har varit (2006).

Gunilla Halldén menar i sin forskning att när man lyssnar till barns utsagor måste dessa kopplas till diskurser om barndom och det är då man finner ett barnperspektiv:

”Barnperspektiv blir då både att fånga barns röster och att tolka dem som uttryck för ett diskursivt sammanhang. Barnperspektiv handlar om vilken plats barn ges i vårt samhälle, vilka generella erfarenheter som det ger barn och på vilket sätt barnen uttrycker dessa erfarenheter. Barnperspektiv blir då något utöver att återge barns perspektiv på olika fenomen”(Hallden 2003).

Begreppet barnperspektiv används på olika sätt, skriver Birgitta Qvarsell, både i den allmänna debatten om t ex skolor och i forskning. Ibland handlar det om hur vuxna, som arbetar professionellt med barn, ser på barn. Ibland handlar det om hur barnen ser på sin värld, hur de ser på sina liv, sig själva och sina villkor, dvs barnens perspektiv.

”Också barnets eller barnens perspektiv kan ha olika betydelser, genom att begreppet *perspektiv* ges olika innebörder. Det kan betyda *position*, utsiktspunkt, men det kan också stå för synsätt eller teori. Man talar ibland om att man ser något *från* eller *ur* ett perspektiv, i andra fall att man befinner sig *i* ett perspektiv”(Qvarsell 2001).

Barns bästa:

På 1960-talet förändrades synen på **barns bästa** och ett nytt förhållningsätt växte fram som kan beskrivas som *behovsorienterat*: att barns fysiska och psykiska behov skulle tillgodoses på bästa sätt. Dvs ”att barn ses som individer med egna behov och att det är de vuxnas ansvar att se till att barns behov av omvårdnad, kärlek och skydd kan bli tillfredsställda” skriver Höjer&Röbäck i sin avhandling ”Barn i kläm”(2007). Men barnens kompetens och egna vilja definieras genom den vuxnes perspektiv i det här synsättet, vilket innebär att barn ”varken kan eller ska fatta beslut”(ibid).

Detta beskyddande perspektiv medför att barn blir objekt för vuxnas ingripande, vuxna beslutsfattare som utifrån sig egen uppfattning avgör vad barns behov och barns bästa är.

Men Barnkonventionen - som fokuserar på barns *rättigheter* framför barns behov - har gjort att beslutsfattare intagit ett nytt barnperspektiv: man menar att barnets vilja och att göra barns röster hörda är viktiga att uppmärksamma. Höjer & Röbbäck refererar till Anna Singer som i sin avhandling "Föräldraskap i rättslig belysning" (2000) menar att "barnets bästa och barnets vilja ses som två olika omständigheter. Barns egen vilja kan ses som en *kompetensorienterad* syn på barn. I retoriken om barns rätt dominerar den kompetensorienterade synen, medan i lagregleringen dominerar fortfarande det behovsorienterade synsättet (ibid).

Frånvarande pappor:

I sin bok "Faderskapets omvandlingar" skriver Thomas Johansson: "Även om de moderna fäderna strävar efter att se sig själva som skilda från sina egna fäder, tenderar de att föra vidare manlighetens komplexa relation till frånvaro. Deras syn på faderskap skiljer sig också uppenbarligen från den föregående generationens. De omhuldar alla på olika sätt ett samtida jämställdhetsideal. Deras förebild är den omvårdande fadern. De tillmäter kvaliteter som förmåga till omhändertagande, jämställdhet, intimitet och kommunikation stor vikt. Det är denna diskurs eller föreställning om manlighet och faderskap som männen relaterar till och identifierar sig med. Samtidigt visar det sig att de reproducerar en klassisk manlig gestalt." (Johansson 2004). Det verkar alltså vara ett glapp mellan hur papporna som grupp upplever sig själva än hur de rent faktiskt finns för sina barn i deras vardag. "Trots att pappor födda på femtiotalet upprepade de yttre sociala formerna för ett traditionellt faderskap, anser de att de står för annan typ av närhet till sina barn" (Johansson 2004). Dessa pappor anser att deras egna fäder svek och var frånvarande, men samtidigt bär de på ett "socialt arv och en strävan efter att satsa på sin egen utveckling. För att uppnå vissa mål offerar dessa män den vardagliga samvaron med familjen" (ibid).

Mannen själv upplever sig mycket mer modern och upplever mer närhet till sitt/sina barn än deras egna fäder någonsin gjort. Ändå är arbetet viktigare än barnen. Thomas Johansson skriver att "det är inte självklart att pappan måste acceptera en marginell position. Han kan arbeta för att erövra en plats" (Johansson 2004) och motverka sin egen marginalisering som far. Med andra ord kan pappan vägra att låta sig bli betraktad som mindre viktig. Johansson fortsätter dock med att varna för reaktionära rörelser som underblåser och skapar en konflikt mellan föräldrarna, rörelser som vill skuldbelägga och kritisera mammorna och skylla dem för att hindra papporna från att träffa sina barn. "I sin förlängning syftar denna typ av kamp till att stärka den manliga dominansen och att återupprätta ett mer traditionellt faderskap" (Johansson 2004). Istället kan papporna se sig själva i ljuset av den könsojämlighet som råder och i det patriarkat vi lever (ibid).

Kapitel 4

4:1) Teoretiska perspektiv och begrepp:

KASAM – betyder Känsla Av Sammanhang och är en svensk översättning av begreppet Sense of Coherence, SOC. Upphovsmannen till detta begrepp är Aaron Antonovsky, medicinsk sociolog och professor. Han studerade israeliska kvinnor och hur de acklimatiserat sig till klimakteriet. Av dessa var det många som suttit i koncentrationsläger under andra världskriget och 51% av kvinnorna hade dålig psykisk hälsa, medan 29% vittnade om en god hälsa, vilket Antonovsky fann förvånansvärt och han började ställa ett nytt slags frågor: Hur kunde så stor del av de kvinnor som överlevt nazismens koncentrationsläger ha en god psykisk hälsa, trots de ohyggliga upplevelser de genomlidit? Vad är det som gör att vissa människor klarar svåra påfrestningar med hälsan i behåll och t om blir ännu starkare av sina upplevelser, medan andra människor blir sjuka? Vad för slags motståndskrafter fanns inom dessa kvinnor? Antonovsky började leta efter dessa överlevnadsfaktorer och så småningom beskriva dem som generella motståndsrresurser (generalized resistance resources) och den gemensamma nämnare han fann kallade han ”en känsla av sammanhang” (Antonovsky 2007).

Aaron Antonovsky myntade begreppet salutogenes som ett motsatt begrepp till patogenes. Salutogenes betyder hälsans ursprung och patogenes sjukdomars uppkomst.

Hans perspektiv är således på människors hälsa: ”Vi kommer alla att dö. Och vi är alla, så länge det finns minsta liv i oss, i någon bemärkelse friska” (sid 28, Antonovsky 2007).

Han menade att vi kan vara mer eller mindre sjuka, men ändå ha helt olika upplevelser och han intresserade sig för alla faktorer som vidmakthåller eller skapar god hälsa och ser till individens hela livssituation. Antonovsky delade upp känslan av sammahang i tre delar:

Känslan Av SAMmanhang innehåller tre komponenter (generella motståndsrresurser):

Begriplighet - Hanterbarhet – Meningsfullhet (ibid).

Barnläkaren Lars H Gustafsson har behandlat KASAM-begreppet i sin bok ”Se barnet, se dig själv!” (2004) och han anser att Antonovskys teori är enkel och konsekvent att använda, med uppmaningen att tänka tvärtom – på människans resurser istället för hennes utsatthet. I sin bok beskriver han sitt arbete med barn och ungdomar utifrån teorins tre delbegrepp:

”Det är viktigt att förstå sig på tillvaron! I det påståendet ryms åtminstone två olika budskap. Det ena har med förutsägbarhet att göra. Om jag aldrig vet vad som ska hända i nästa ögonblick, om jag aldrig kan lita på att det jag tror ska hända faktiskt händer – då blir livet outhärdligt” (sid. 194 Gustafsson 2004).

Förutom att tillvaron måste te sig förutsägbar, behöver vi trygghet. Trygghet är ett annat uttryck för förutsägbarhet och barn behöver trygga uppväxtförhållanden. Lars H Gustafsson menar att tryggheten består i att barnens familjer behöver en ekonomisk grundtrygghet, men att barn också behöver en fysisk och emotionell trygghet, dvs aldrig utsättas för hot, kränkningar eller övergrepp. En emotionell trygghet för barnen förutsätter också en stabilitet och känslomässig trygghet hos föräldrarna. Är uppväxtförhållandena sådana får barnet en upplevelse av förutsägbarhet och kan klara av överraskningar och oföutsedda händelser, inom rimliga gränser.

Gustafsson funderar över om livet handlar om att ha en förmåga att leva med kaos och finna verktyg för att hantera detta. Tillvarons **begriplighet** (comprehensibility) och förutsägbarhet kräver också av oss att kunna handskas med all den information som strömmar mot oss och skapa ordning i kaos. För att barn ska kunna utveckla en sådan kompetens behöver de vuxna som kan förklara för dem vad de ser och upptäcker, redan från tidig ålder. Barn lär sig **hantera** (manageability) livet. För att ha förmåga att hantera tillvaron behöver barn yttre och inre resurser. De yttre består av det stöd man får från till exempel föräldrar, skolan, släktingar och kompisar. De inre resurserna handlar om föreställningsförmåga, empati och ett språk för att uttrycka sina känslor (ibid).

När Antonovsky gjorde sina första intervjuer med kvinnorna i Israel uppmärksammade han att så många av dem sade sig ha något att leva för, trots sina svåra erfarenheter från koncentrationslägren. Påverkad av Viktor Frankl, en annan fd lägerfånge och författare till en bok med titeln "Livet måste ha mening" bestämde sig Antonovsky att kalla denna motståndsresurs för **meningsfullhet** (meaningfulness), berättar Lars H Gustafsson i sin bok och beskriver innebörden av termen: "En känsla av meningsfullhet handlar inte bara om förmågan att hantera nya händelser och sätta in dem i sitt sammanhang. Det handlar lika mycket om att se ett mönster i stort och en mening för sig själv. En vanlig uppfattning bland vuxna, inte minst inom förskolans och skolans värld, är att barn och ungdomar har svårt att själva se sådana mönster och därför behöver en hel del hjälp med det. "Barn behöver struktur" är ett påstående jag blivit väl förtrogen med. Jag motsätter mig inte det påståendet. Struktur är väl något vi alla behöver ett visst mått av. Liksom kaos ibland. Det jag ifrågasätter är om barn och ungdomar behöver mer struktur än vi"(s.214 Gustafsson 2004).

I kunskapsöversikten "Samtal med barn i socialtjänsten"(2004) visar man möjligheten att använda sig av KASAM i ett salutogent synsätt i arbete med att stödja barn. Det gäller att lyfta fram barnets styrkor och det positiva i barnets liv och samtidigt visa på vad som är bärkraftigt i den unges situation. Men för att kunna uppleva en känsla av sammanhang, där barnets livssituation skall vara begriplig, hanterbar och kännas meningsfull behöver barnet stöd av vuxna (2004).

Kjell Kallenberg, professor i livsåskådningsfrågor och Gerry Larsson, professor vid försvarshögskolan har undersökt ett alternativt sätt att tolka vad KASAM mäter. Med KASAM's frågeformulär finner man en allmän faktor som i sin tur delas in i två undergrupper. Den ena undergruppen omfattar social förståelse och engagemang, vilka nära relationer man har och hur man handskas med sin egen livsmiljö. Den andra undergruppen handlar om inre spänning och olustkänslor, alltså obehagliga känslor. För att ha ett högt KASAM behöver man sina nära relationer och kunna klara sin livssituation och inte ha en alltför hög inre ångestnivå (Kallenberg och Larsson 2004).

Begriplighet betyder att händelser i livet går att förklara och förstå, att allt ter sig förutsägbart och att man upplever en regelbundenhet och en struktur i sin tillvaro. Begreppet syftar också till att man har en tillförsikt och en tillit till att oväntade situationer går att lösa.

Motsatsen är kaos och en känsla av att vara otursförföljd.

Denna begriplighet kan barn få när de upptäcker att rutiner och mönster ger en kontinuitet i livet. Vilket gör att de kan hantera både väntade och oväntade situationer på ett begripligt sätt.

Hanterbarhet handlar om vilka resurser man har för att hantera motgångar i livet. Det kan vara förmåga att klara av saker, kunskap som verktyg och vilka färdigheter det ger.

Människors möjligheter att påverka sina liv ökar känslan av hanterbarhet.

Blir en människa belastad med för höga krav minskar känslan av hanterbarhet.

För ett barn med låg hanterbarhet kan motgångar kännas som om de skulle finnas där för alltid.

Meningsfullhet innehåller känslan av motivation och engagemang – att man är delaktig i det det som är ens vardag och liv och som ger livet en mening. Att man är innefattar en gemenskap och har en tillhörighet. Vårt engagemang är dock beroende av vår kraft och vitalitet, att vi orkar känna mening. Hur delaktig man känner sig beror på hur man blir bemött och för ett barn är kvalitén i bemötandet av stor vikt för barnets utveckling.

Kritik mot KASAM:

Antonovsky konstruerade ett frågeformulär i syftet att mäta människors känsla av sammanhang. Men att använda KASAM som en mätmetod har orsakat en hel del kritik. Professor Carol Tishelman har egna positiva erfarenheter av teorin och synsättet men ser risker med mätmetoden och menar att frågeformuläret kan användas som ett psykologiskt mätinstrument helt avskilt från den teoretiska kontexten, den salutogena teorin. Forskare tenderar att oreflekterat använda sig av KASAM som en värderingsmetod och glömmar att se sammanhanget- den salutogena bakgrunden faller bort. Man bör ha klart för sig varför man vill använda KASAM, menar Tishelman och säger att ”avsikten med forsknings- eller utvecklingsprojekten tycks ligga i att utföra en uppgift, vilken som helst, inte vad den ska vara bra för/.../ det råder brist på ett genomtänkt resonemang, orsakat av att man "shoppar" efter metoder”(Tishelman 1998).

Under årens lopp har forskare, studenter och kliniker som funderar på att använda KASAM i någon form av forsknings- och/eller utvecklingsprojekt kontaktat mig. Till att börja med var jag förvånad över hur få av dessa som verkade ha någon teoretisk grund för att välja KASAM-instrumentet. Ännu mer överraskande var att endast ett fåtal uttryckte något som helst intresse för att sätta sig in i de teoretiska ramarna runt salutogenes. Det finns en tendens till vad som kan beskrivas som "quick and dirty"-studier, dvs studier inriktade på snabbt inhämtande och bearbetande av data (Tishelman 1998).

Vidare ifrågasätter Tishelman att KASAM som mätinstrument negligerar kultur, klass, kön eller religion. Som exempel har män nästan alltid högre poäng än kvinnor och utan att se människor i sitt sammanhang tappar man bort orsakerna till metodens resultat (1998).

Är utformandet av KASAM-enkäten mer anpassat för män? Det frågar sig Kjell Kallenberg och Gerry Larsson i sin bok ”Människans Hälsa, livsåskådning och personlighet”(2004) och menar att använda sig av KASAM som ett psykologiskt instrument kan medföra vissa risker. ”När termer som "svagt KASAM" och "starkt KASAM" når individen finns risk för att individen uppfattar detta som ett mått på individuell styrka eller svaghet”(Kallenberg & Larsson 2004).

Antonovskys definition av känsla av sammanhang är att metoden har en global giltighet och är oberoende av demografiska, sociala, kulturella och religiösa förhållanden.

Andra forskare har ifrågasatt denna generella giltighet och menar att människors möjligheter av att utveckla KASAM är beroende både av miljön och sociala villkor.

En starkare känsla av sammanhang utvecklar man i en social kontext där man uppmuntras att vara självständig, och där ens

intellektuella och kulturella färdigheter stärks (Kallenberg & Larsson 2004).

Även barnläkaren Lars H Gustafsson har tänkt kritiskt om Antonovskys teori:

”Antonovskys tänkande har fått ett kolossalt genomslag. I alla möjliga sammanhang hänvisar man till hans teorier/.../ Jag har funderat över orsaken till Antonovskys popularitet. Han är forskare och teoretiker och när jag läser hans skrifter störs jag ibland av hans lite ytliga och självsäkra analyser, särskilt när han närmar sig den kliniska verkligheten. Han är medveten om detta själv, vilket är onekligen ett försonande drag hos honom. ”Jag arbetar med teorier, jag överlämnar till er andra att se om de går att tillämpa i praktiken”, brukar han säga.

Antonovsky inte så originell i sitt tänkande. Först när han skrivit sina första böcker blev han medveten om att Viktor Frankl, en annan överlevare från koncentrationslägren, som beskrivit överlevandets villkor på ett både djupare och mer problematiserande sätt. Och Antonovskys beskrivning av generella motståndsresurser sig ganska tunn jämfört med de teorier om humanekologi som utvecklats av Urie Bronfenbrenner*” (s.194 Gustafsson 2004).

4:2) Barnperspektivet:

En grundpelare i Barnkonventionen är att både barn och vuxna har ett lika människovärde, dvs att också barn är fullvärdiga människor med egna individuella möjligheter (Arnér och Tellgren 2006).

Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som berör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad (art.12.1).

I den här studien väljer vi att se på barnperspektivet på två olika sätt. Dels ett generellt perspektiv och dels barnets eget perspektiv.

Med ett generellt perspektiv menas vuxnas perspektiv på barn.” Vuxna har ansvar för att tillvarata barns villkor, verka för barns bästa och uppmärksamma konsekvenser för barn av olika beslut. Det handlar således inte bara om att lyssna på barn och dokumentera deras utsagor. Att som vuxen ta reda på vad barn känner, upplever och vill måste få konsekvenser för vuxnas ställningstaganden och åtgärder med utgångspunkt i barns behov och barns bästa”(Arnér och Tellgren 2006).

*Urie Bronfenbrenner var en rysk-amerikansk psykolog som bl a studerade barns utveckling i familjen, i olika kulturer. Mest bekant är hans studie om barnuppfostran i USA och Sovjetunionen, *Two Worlds of Childhood* från 1970.(Källa: NE)

Barnets eget perspektiv innebär att man utgår ifrån hur barn ser på den egna tillvaron i olika sammanhang. Dvs att man är medveten om barns olika roller. Barnet är elev, kompis, samhällsmedborgare, sina föräldrars barn som i vårt fall.

”Man får ej heller glömma att ålder, kön, social klass och en rad andra förhållanden inverkar på barns upplevelser av livet och världen omkring sig. Därför finns det inte ett barnperspektiv, utan flera. Det handlar om att försöka se ur barns synvinkel, att försöka ta reda på hur barn uppfattar och upplever sig själva och sin relation till andra, sin omgivning och olika förhållanden och missförhållanden i vardagslivet”(Arnér och Tellgren 2006).

Socialstyrelsen förklarar varför det finns flera olika barnperspektiv: ”Det främsta skälet till att begreppen har olika innebörd är att barn själva inte kan göra sig hörda” och man menar då att samhället har ”en moralisk skyldighet att bevaka de svagas intressen”(ibid).

Enligt Barnkonventionen är utgångspunkten i barnperspektivet respekten för barnets fulla människovärde, barnets integritet och barndomens egenvärde.

Barn är heller inte bihang till sina föräldrar eller passiva mottagare för påverkan från sina föräldrar. De är heller inte vuxna i miniatyr utan ”barn är unika individer med egna behov och egna uppfattningar om verkligheten, vilka kan skilja sig från vuxnas (Socialstyrelsen 2004). Om barns bästa skall kunna tas tillvara måste krav ställas på att varje barn blir synliggjort och satt i fokus. En vägledning för att kunna göra en bedömning om det enskilda barnets bästa skall vara att barnet själv får komma till tals (ibid).

Margareta Bäck-Wiklund menar i boken ”Barns vardag i det senmoderna samhället” att själva grundtanken med barnperspektivet är att betrakta barnet som ”ett eget subjekt med intressen skilda från föräldrars och andra vuxnas”. Barnen tillhör en egen social kategori, barndomen har en egen status och ses inte bara som en övergångsperiod till att barnet blir vuxen. Barnen är också kompetenta att informera om och värdera sin egen situation. Bäck-Wiklund refererar också till den brittiske forskaren J. Brannen som funnit att barn också kan fömedla en *här och nu* inställning som betyder att de anpassar sig och gör det bästa av sin situation (Bäck-Wiklund 2003).

Bodil Rasmusson, fil dr i socialt arbete, tänker sig tre olika modeller utifrån begreppet barnperspektiv: Den första benämner hon *vuxnas perspektiv på barn* där hon utgår från vuxnas perspektiv och referensramar. Den vuxnes perspektiv är olika beroende vilken roll denna har, hon kan vara förälder, lärare, socialarbetare, planerare och hennes perspektiv präglas också av vilken relation hon har till barnet. Dessa vuxna i olika positioner i samhället utvecklar det som Bodil Rasmusson (1994) kallar *det generella barnperspektivet*.

Den andra tankemodellen, *barns perspektiv på den egna tillvaron* utgår ifrån hur barnet självt ser på sin egen tillvaro, vilket varierar med de olika roller barnet har i olika sammanhang.

Barnet är sina föräldrars barn, elev, kompis, samhällsmedborgare etc.

Rasmussons tredje tankemodell kallar hon *mötet mellan barn och vuxna – barn som förmedlare och vuxna som uttolkare*. Hon menar att kunskap om barn handlar om svårigheter, men också möjligheter för vuxna att skaffa sig ett barnperspektiv som bygger på barnets egna värderingar, erfarenheter, kunskaper, känslor m m (ibid).

Kapitel 5

Metod:

5:1) Val av metod:

De flesta barn bor hos sina mammor efter föräldrarnas separation. Vi ville undersöka hur barnens uppfattning om att ha tillgång till sina pappor efter separationen ser ut., och då var det mest fördriktigt att använda en kvalitativ forskningsintervju som metod.

Genom att intervjua barn och låta dem komma till tals med egna ord och tankar av sin livssituation, i sin egen subjektiva upplevelse (Kvale 1997) gav det oss möjlighet att försöka förstå deras "livsvärld" med bakgrund av det barnen berättade. När vi intervjuade barnens mammor om deras upplevelse av hur barnen hade tillgång till sina pappor, fick vi möjlighet att utifrån mammornas perspektiv se barnen i ett "naturligt helhetssammanhang" (sid 92, Larsson 2005).

Vårt syfte var att skaffa kunskap om barnens och mammornas subjektiva upplevelser av pappornas närvaro i barnens liv genom att förstå och hitta meningen i de enskilda intervjuerna med respondenterna och hitta centrala teman i hela intervjumaterialet (Kvale 1997). För att få så mycket information som möjligt använde vi oss av *den halvstrukturerade forskningsintervjun* (Gillham 2008), dvs vi begagnade oss av en intervjuguide som styrmedel vid intervjutillfällena, men gav ändå respondenterna stort utrymme till personliga och spontana uttalanden.

När vi genomförde intervjuerna hade vi en abduktiv metodstrategi, dvs hela processen blev en växling mellan teori och empiriska data, som påverkat varandra. Sam Larsson skriver i boken "Forskningsmetoder i socialt arbete" att "människor inte uppfattar den empiriska verkligheten *som den är*", utan det man uppfattar tolkar man alltid efter en viss teoretisk referensram. Med andra ord: kan man överhuvudtaget genomföra ett intervjusamtal med en människa utan att låta sig påverkas av sina tidigare erfarenheter? Svaret är nej, men man kan vara medveten om sina förutfattade meningar och ha en ambition att vara så objektiv det går (Larsson 2005).

Det skulle ha varit intressant och meningsfullt att kombinera denna studie med kvantitativ forskning också (Elofsson 2005) - i enkätform - för att t ex ta reda på frekvensen av barns möten med sina fäder eller kanske räkna förekomsten av ett visst gemensamt ord i intervjuerna och fundera över vad det kan betyda, som tex ordet "ekonomi" som de flesta respondenter använder någon gång. Formatet och tidsbristen möjliggjorde dock inte detta, bl a på grund av det stora antalet intervjuer vi genomfört och bearbetat.

5:2) Litteratursökning och val av teori:

Vi började leta litteratur i vårt ämne: barns upplevelse av att ha tillgång till sina pappor efter föräldrarnas separation. Vi sökte på internet och fann många artiklar om barn som mot sin vilja tvingades att umgås med sina våldsamma fäder som i några fall t om var dömda sexbrottslingar (Det var under åren 1998-2003 när gemensam vårdnad var tvingande och man kunde tilldöma fäder vårdnaden mot mödrars vilja, i ett jämställdhetssyfte, vilket fick tragiska konsekvenser för en grupp barn med både misshandel och övergrepp. Domstolarna saknade barnens eget perspektiv. Källa: Höjer & Röbbäck 2007).

Vi har lånat litteratur från folkbiblioteken, universitetsbiblioteket, köpt avhandlingar och sökt information på internet, främst Google Scholar, med sökorden: barnperspektiv, barnens egna perspektiv, vad säger barnen själva, barns utsagor, barn till skilda föräldrar, barns rättigheter, barns rätt till sina båda föräldrar, var är pappa, frånvarande pappa etc.

Barnombudsmannens, Rädda Barnens och Bris hemsidor har varit till speciellt stor hjälp i informationssökandet.

Vi har valt Aaron Antonovskys teori KASAM – en känsla av sammanhang och utgått från ett barnperspektiv, både vuxnas perspektiv på barn och barnets egna perspektiv, när vi analyserat resultatet av vår studie.

5:3) Tillvägagångssätt:

Från början hade vi tänkt intervjua ensamstående mammor om deras ekonomiska situation, eftersom vi upptäckte att det inte fanns så mycket skrivet i ämnet.

På Statistiska Centralbyråns hemsida hittade vi intressanta siffror som visar att barn till separerade föräldrar bor hos mamman på heltid till 61%, 28% i växelvis boende och 10% av barnen bor hos pappan (www.scb.se).

Det förvånade oss, eftersom den allmänna uppfattningen ute i samhället verkar vara att barn till separerade föräldrar nästan alltid lever i växelvis boende. Dessutom har papporna haft en stor plats i det offentliga rummet under senare år (se bifogade länkar av artiklar i ämnet, i litteraturlistan) och man har fått uppfattningen om att papporna varit på frammarsch med att ta hand om sina barn.

Statistiken från SCB visade att fler barn bor i växelvis boende nu, än för tio år sedan, men utvecklingen med papporna som boföräldrar går långsamt.

Mot den bakgrunden ville vi intervjua ensamstående mammor som boföräldrar om deras syn på saken. Men efter en intressant handledning bytte vi perspektiv och insåg att vi skulle koncentrera oss på barnens perspektiv istället och helt enkelt fråga dem om sin upplevelse av att ha tillgång till sina pappor. Därefter skulle vi fråga mammorna om hur dessa såg på barnens tillgång till sina pappor. Med Barnkonventionen och Föräldrabalken som utgångsläge skulle vi undersöka barnens rätt till sina båda föräldrar vid en separation. Därmed kunde vi på allvar påbörja arbetet med c-uppsatsen. För att studien skulle ha så hög relevans som möjligt - dvs vi ville ta reda på barnens inställning till tillgången till sina pappor i detalj (Kvale 1997) och ifrån två olika perspektiv, barnens och deras mammors - beslutade vi oss för att genomföra sexton intervjuer, åtta med barn och åtta med deras mammor.

Vi började skissa på intervjuguiderna, en till barnen och en till mammorna, och därefter inledde vi det mödosamma sökandet efter hågade intervjuoffer. Eftersom våra intervjufrågor skulle kategoriseras av att vara ”öppna frågor” (Gillham 2008), satt vi länge och snickrade på de två intervjuguiderna, som också skulle vara utformade efter våra frågeställningar. Under den här tiden fick vi också kontakt med en avlägsen bekant till oss och hennes dotter som var villiga att ställa upp på en första försöksintervju, en s k pilotstudie (Gillham 2008). Denna pilotintervju spelade vi inte in, men vi gjorde flera värdefulla erfarenheter (se nedan i avsnitt 5:3, ”Urval och begränsningar”) som fick oss att ändra i förberedelserna inför de ”riktiga intervjuerna”.

Via pilotintervju-respondenten fick vi tips om en mamma som vi kontaktade och som ville ställa upp tillsammans med sin dotter.

Den mamman gav oss i sin tur förslag på en kvinna som levde ensam med sin dotter och dessa två personer ledde oss vidare till ytterligare en mamma och hennes son. Plötsligt befann vi oss i den sk snöbollsmetoden i sökandet efter respondenter (sid 174, Larsson 2005).

De mammor vi fått tips om ringde vi upp och berättade om oss själva, om uppsatsen och om upplägget av intervjustunden. Vi gav alla mammor några dagars betänketid och ringde därefter sedan upp igen. Viss kontakt hade vi också via sms, oftast när någon mamma aviserade att en intervju inte var aktuell.

Det var svårt att hitta tillräckligt många mammor och barn att intervjua - vi försökte få kontakt med mammor via två ideella föreningar för ensamstående föräldrar i Göteborg: föreningen Makalösa föräldrar (rikstäckande) och föreningen Enastående föräldrar (lokal förening i Göteborg) där vi tillslut fick ett napp. För förtydligandets skull skall vi nämna att den av oss som själv lever som ensamstående mor är medlem i en tredje förening i Göteborg: föreningen Vardagsföräldrar, därför kunde vi inte söka respondenter där.

Den kvinna från föreningen Enastående föräldrar som ställde upp för en intervju lät sig intervjuas på ett café tillsammans med sin 16-årige son.

Därmed hade vi genomfört tio intervjuer med fem par, alltså fem mammor och fem barn. Sedan följde några händelselösa dagar utan att vi hittade fler möjliga intervjupersoner. Vi frågade många kvinnor och många av dem var intresserade, men deras barn ville inte låta sig intervjuas. Dyrbar tid gick till spillo och lätt desperat tog en av oss kontakt med en bekant, en sjuksköterska som höll med om att vår tankegång varit logisk: ”sjukhus - kvinnodominerad arbetsplats - stor sannolikhet att hitta ensamstående mammor”.

Via henne fick vi kontakt med två kvinnor till med barn som var intresserade av att bli intervjuade.

Nu saknades endast två intervjupersoner till. Av en slump träffade en av oss på en student som visade sig vara en ensamstående mamma. Hon var angelägen om att ställa upp som respondent när den närvarande av oss berättade om vårt syfte med c-uppsatsen och om hennes tonårsbarn var intresserat. Efter några dagars väntande fick vi klartecken och vi kunde genomföra de sista intervjuerna.

5:4) Urval och begränsningar:

Vårt syfte har varit att intervjua barn till ensamstående mammor för att se hur barnen upplevde tillgängligheten till sina pappor. Därefter har vi intervjuat barnens mammor om deras uppfattning av att barnen hade kontakt med sina pappor. Barnen är i åldrarna 12 -16 år, fyra flickor och två pojkar. Mammorna är i åldrarna 42 - 49 år och alla utom en har gemensam vårdnad. Samtliga kommer från Sverige och Göteborg och är medelinkomsttagare. Alla kvinnor bor ensamma med sina barn.

Vi hade bestämt oss för att intervjua ”helt vanliga” ensamstående mödrar med sina barn. Med detta menar vi att vi medvetet valt ut fullt fungerande kvinnor i samhället, med jobb och bostad och ett familjeliv, allt för att hitta barn som lever normala liv. Sex av åtta kvinnor var högskoleutbildade med yrken som: civilekonom, journalist, sjuksköterska, lärare. En kvinna hade en utbildning från folkhögskola och en kvinna var egenföretagare. Vi var intresserade av att, genom att välja kvinnor ur medelklassen, medverka till att vidga begreppet/föreställningen om ”ensamma mammor” och valde därför bort ensamma mamman och deras barn som ett ”socialt problem”(Meeuwisse, Swärd 2002).

”Att vara barn i en ensam mor-familj är i sig själv inte problemskapande”, skriver Maren Bak i antologin ”Nätverksfamiljen”(2003). Det är problem kopplade till fattigdom som gör ensam mor-familjen till en sårbar grupp. ”Våra” mammor är dessutom högt utbildade, fast förankrade på arbetsmarknaden och befinner sig därmed inte i någon riskzon (ibid).

Vi genomförde sexton intervjuer med åtta barn och deras mammor och efter en pilotintervju där vi prövade att intervjua en flicka och hennes mamma samtidigt, beslutade vi oss för att intervjua barnen och mammorna åtskilda från varandra.

Vi märkte vid pilotintervjun att dotterns lojalitet med den frånvarande pappan utgjorde en grogrund för konflikt med mamman och vi hade inga ambitioner att låta intervjuerna bli en orsak till konflikt mellan mamma och barn. Det var inte dynamiken mellan mor och barn vi ville åt, utan barnens upplevelser av tillgången till sina pappor.

En ytterligare begränsning vi gjorde var barnens åldrar: vi ville de skulle vara mellan 12 och 16 år (se avsnittet ”Etiska reflektioner”).

5:5) Intervjuerna:

Efter att vi genomfört pilotintervjun, lärt oss av de misstag vi gjort där, var vi då redo att inleda de ”riktiga intervjuerna”. Först skall sägas att mammorna var mycket upptagna och svåra att boka en tid med, men alla tyckte ämnet var angeläget och de ansträngde sig för att hitta en intervjutid. För att underlätta för mammorna och barnen åkte vi hem till dem på kvällstid. Att anstränga sig för att underlätta för intervjupersonerna påverkar deras inställning till intervjun, skriver Bill Gillham i sin bok ”Forskningsintervjun”(2008).

Vi åkte hem till sex av åtta intervjuar. En mamma och hennes son intervjuade vi över en fika på ett av stadens caféer. Med en annan mamma och hennes dotter fick vi dela upp intervjuerna vid två tillfällen, då dottern var sjuk vid mammans intervju.

När vi åkte hem till familjerna hade vi med oss vindruvor och nötter och satt vid deras köksbord och berättade om vårt syfte med uppsatsen, informerade om barnkonventionen och vad som står i FB (föräldrabalken) om barnens rätt till sina båda föräldrar. Vi förband oss också att maila över c-uppsatsen efter avslutat arbete. Vi berättade om vår egen bakgrund, utbildningen vi går och att vi själva har barn och familj. Efter ca 15 - 20 minuters ”uppvärmning” delade vi på oss, dvs en av oss satt kvar i köket med antingen mamman eller barnet, medan den andra gick in i ett annat rum, ibland barnets rum om denna vill det. Sinsemellan turades vi om att intervjua mammorna och barnen, dvs var och en av oss har intervjuat fyra mammor och fyra barn.

Vi använde oss av bandspelare vi lånat på institutionen (för socialt arbete) och intervjuerna tog olika lång tid att genomföra, beroende på respondenternas olika behov och vilja av att berätta(göra utvecklingar), men ingen intervju tog längre än 45 minuter att göra.

Därefter återstod att skriva ut intervjuerna (Kvale 1997). Det var en mödosam uppgift att **faktiskt** skildra stämningläget hos den intervjuade och minnas kroppsspråket, minspelet och helhetsintrycket hos personen, dvs ”göra noggranna beskrivningar av intervjupersonens upplevelser, tankar och känslor i ett visst studerat avseende”(sid. 115, Larsson 2005).

Att transkriptionen (Gillham 2008) också innebär ett ansvar inför den intervjuade, att tolka denna så objektivt som möjligt tycker vi hör ihop med begreppet ”intellektuell hederlighet” som Sam Larsson beskriver i antologin ”Forskningsmetoder i socialt arbete”, dvs att man vid

upprepade tillfällen går igenom sitt material för att pröva om detta speglar det man försöker undersöka (Larsson 2005). Redan vid transkriptionen var vi alltså upptagna av ovanstående tankegångar.

5:6) Förförståelse:

En av oss är gift och har tre barn, den andra av oss är ensamstående mamma med två barn sedan många år. Eftersom vi är mammor båda två har vi inga problem med att förstå moderskapets alla sidor och är vana vid att kommunicera med barn. Båda har vi också lång erfarenhet av att jobba med barn i våra yrkesliv. Magdalene Thomassen skriver i sin bok ”Vetenskap, kunskap och praxis” om begreppet *tacit knowing* som Michael Polanyi skapat, på svenska översatt till ”tyst kunskap”, dvs ”/.../erfarenheter av interaktion med andra i olika livs- och arbetssammanhang, förhållningssätt och värden som blivit en del av oss /.../som vi har tillägnat oss och inte längre tänker på” (sid 28, 2007). Det är en kunskap som vi internaliserat och integrerat i oss, som en del av oss själva som blir vår verklighetsförståelse och som blir våra handlingar (Thomassen 2007).

Den av oss som är ensamstående mamma har inga svårigheter med att föreställa sig de speciella situationer som uppstår vid en separation med barnens pappa. Bill Gillham skriver i sin bok ”Forskningsintervjun”: ”Vi kan inte undvika att förstå det nya utifrån det gamla” och han skriver lite längre fram: ”Ofta när man läser formellt korrekta rapporter får man en tydlig känsla av att forskaren kom fram till det som han eller hon önskade/.../” (sid 27, Gillham 2008). Med detta vill vi säga att vi är mycket medvetna om att vi rör oss inom ett känsligt område i och med att en av oss själv är ensamstående mor, med allt vad det innebär och att vi dessutom valt bort att intervjua de inblandade och omnämnda papporna.

För vad hade den av oss som är ensam mamma för ”egentligt syfte” med att välja ämnet för denna c-uppsats? Handlade det om en personlig vendetta? Svaret på den fråga är: Ja, kanske, åtminstone vad det gäller ensam mammors ekonomi – som var vår allra första ingång till uppsatsskrivandet. Men eftersom vi valde ett annat ämne och eftersom vi författare till denna studie har olika bakgrund, endast en av oss är ensamstående förälder, har det uppstått en intressant balans mellan oss båda och i alla diskussioner vi fört har ingenting tagits för givet.

Det resultat vi kom fram till förvånade oss båda en del och - som vi kommer att berätta om i nästa kapitel ”Resultat och analys”- vilket går stick i stäv med ovanstående citat ur Gillhams bok: ”Ofta när man läser formellt korrekta rapporter får man en tydlig känsla av att forskaren kom fram till det som han eller hon önskade/.../” (sid 27, Gillham 2008).

5:7) Etiska reflektioner:

Steinar Kvale skriver i sin bok ”Den kvalitativa forskningsintervjun” att ”forskning med människor som deltagare måste tjäna vetenskapliga och mänskliga intressen”(1997). Vår tanke med den här studien är att försöka skildra en grupp barns och en grupp mammors upplevelse av barnens tillgång till sina pappor efter föräldrarnas separation. Vår förhoppning är att bidra med lite kunskap om barns uppfattning, deras synpunkter på hur det är att leva med separerade föräldrar och hur ofta de träffar sina pappor.

De mammor och barn som svarat på våra frågor och låtit oss ta del av sina liv har vi ett etiskt ansvar inför. Det ansvaret har vi tagit genom att följa Steinar Kvaales ”tre etiska riktlinjer för forskning om människor: informerat samtycke, konfidentialitet och konsekvenser”(Kvale,sid 107, 1997).

Informerat samtycke innefattar att vi varit helt öppna med vårt syfte i uppsatsen, att vi bemödat oss att förklara och informera samtliga respondenter om intervjuernas uppläggning. Vi har upplyst om att man har rätt att ångra sig, när man vill och vi har gett alla respondenter telefonnummer och mejladress där det går att nå oss. Eftersom vi intervjuat barn mellan 12 och 16 år har vi informerat dem i mammornas närvaro. Man behöver föräldrars samtycke när man intervjuar barn under 15 år och vi hade mammornas samtycke, men försökte inte få pappornas samtycke, med stöd av regel 2 i ”Etikregler för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning” utgivna av Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet: ”Forskaren bör inhämta uppgiftslämnarens och undersökningsdeltagares samtycke. I vissa fall bör samtycke dessutom inhämtas från förälder/vårdnadshavare (t ex om de undersökta är under 15 år och undersökningens är av etiskt känslig karaktär). Denna regel är beroende av undersökningens karaktär med avseende på deltagarnas aktivitet”.

(<http://www.stingerfonden.org/documents/hsetikregler.pdf>)

Vår ambition har inte någonsin varit att röra upp känslor, göra barnen eller mammorna ledsna eller på något vis ”ställa till det” för de inblandade. Vi har t ex undvikit att tala om ”barnens rätt” och istället använt oss av ord såsom ”tillgång till, uppfattning, åsikt” etc, för att inte ev skuldbelägga föräldrarna. En av oss använde sig av sin dotter, 14 år, för att pröva om intervjuguiden till barnen rörde upp känslor eller om den gav barnet ett tillfälle att uttrycka sina synpunkter. ”Jag uttryckte mina åsikter om saken, det kändes inte obehagligt” var dotterns kommentar efter att hon svarat på frågorna i intervjuguiden för barnen. Därför beslöt vi att hålla intervjuerna med barnen korta och strikta och att det var deras åsikter, deras uppfattning och synpunkter som var intressanta för oss.

Vi upplevde att vi ”hade på fötterna” så pass mycket att vi kunde välja bort arbetet med att söka upp alla åtta fäderna och be om deras samtycke, vilket underlättade arbetsbördan betydligt för oss. Att sedan mammorna lät oss intervjuas deras barn utan att de själva var med upplevde vi som om att det gav föräldrarna och barnen tillfälle att prata mer med varandra.

Konfidentialiteten i det här fallet betyder att vi aidentifierar alla barn och mammor i undersökningen så att de inte skall gå att känna igen, dvs vi har gett dem fiktiva namn och ändrat detaljer som skulle kunna göra dem igenkända.

Efter arbetets slut destruerar vi allt material, såsom anteckningar, kassetband och utskrifter. Dessutom ser vi till att alla respondenter får varsitt exemplar av uppsatsen hemskickad till sig, via mail.

Konsekvenser för respondenterna av att delta i denna intervju-undersökning skulle kunnat vara att intervjuerna tenderat att utvecklas till terapeutiska samtal, dvs att man gått in i en process som inte varit avsedd. ”Intervjuaren bör vara medveten om att intervjuens öppenhet och intimitet kan vara förförisk och få de intervjuade att avslöja saker som de senare kommer att ångra”, skriver Kvale i boken ”Den kvalitativa forskningsintervjun”(1997). Det har alltså varit viktigt för oss att inte gå för långt i våra frågor, utan hålla intervjuandet på en formell och ganska strikt nivå.

5:8) Reliabilitet och validitet:

Detta är delvis besvärliga begrepp att handskas med i en kvalitativ forskning, just för att intervjuerna inte är kvantitativt mätbara. Dessutom skapar vi som undersökare en sorts tolkande konstruktion av vad den intervjuade säger (Gillham 2008). Då måste man vara extra aktsam inför att vi gör ett representativt urval ur intervju-utskriften och tolkar dessa utifrån olika teorier med hjälp av olika analysmetoder, ad hoc (finns att läsa under avsnittet 5:9 ”Analysmetod”). Och vi är medvetna om att vi skapat en subjektiv konstruktion (ibid) men har ändå haft en ambition att vara så neutrala och ”objektiva” det ändå går. Steinar Kvale skriver ”Utifrån uppfattningen att föremålet för intervjun ingår i en språkligt konstituerad och mellanmänniskt förhandlad social värld intar den kvalitativa forskningsintervjun en privilegerad position vad gäller objektiv kunskap om den sociala världen” (sid 258, Kvale 1997). Dvs att själva referensramen man har avgör hur man skall betrakta intervjuernas objektivitet, man har t ex inom modern samhällsforskning haft kvantifiering som en självklar bedömningsgrund, kriterium. Ett annat bekymmer vi också funderat över är ”att olika intervjuare presterar olika intervjuer. ”. En forskningsintervju är flexibel, känslig för sammanhanget och beroende av det personliga samspelet mellan intervjuare och intervjuad”(sid 259, Kvale 1997). Vi vet alltså inte om två andra studenter skulle gjort precis som vi gjort, intervjuat som vi etc. M a o är det svårt att säga vilken reliabilitet studien har. Själva tycker vi studien har hög reliabilitet eftersom vi har genomfört många intervjuer och hittat ett flertal teman, gemensamheter i de intervjuades upplevelser.

Förmodligen har vi skildrat en ganska vanligt förekommande situation för många barn till separerade föräldrar.

Vi vill tro att validiteten är relativt hög i våra tolkningar av mammornas intervjusvar, att de skulle kunna känna igen sig i undersökningens resultat, ”att intervjuundersökningen undersöker vad som var avsett att undersökas”(ibid). Däremot tror vi inte att barnen skulle känna igen sig, pga deras ålder och utveckling, dvs att barnen är utrustade med en naturlig lojalitet gentemot föräldrarna. Som exempel på det har vi i resultatet sett att barnen själva aktivt tar kontakt med sina pappor. Skulle vi påstå detta för barnen, skulle de förmodligen svara nekande, eftersom ett jakande svar kan skildra deras pappor i en ofördelaktig dager. Där kan alltså validiteten bli låg. Å andra sidan är barnens lojalitet naturlig, vilket tillhör deras psykologiska utveckling och därför blir validiteten av nödvändighet låg.

5:9) Analysmetod:

Efter att vi skrivit ut intervjuerna började vi analysen ganska snabbt, det kändes viktigt att komma ihåg alla detaljer i intervjusituationen, minspel, ansiktsuttryck och röstläge hos de intervjuade bl a. Vi började med att markera i utskriften med olika färgpennor för att upptäcka olika teman och likheter i texterna och vi har använt oss av flera olika analysmetoder för att tolka intervjusvaren. Med metoden *meningskategorisering* har vi kortat ned de långa uttalandena för att hitta enkla kategorier i varje intervjutext som sedan går att matcha med de andra texterna, dvs vi hittar teman.

För att hitta själva meningen i de centrala temana har vi använt oss av *meningstolkning* – hermeneutik. Den hermeneutiska tolkningens syfte är att uppnå en gemensam förståelse av en texts mening (sid 107, Kvale 1997).

Vi har försökt ”kombinera olika infallsvinklar för att skapa mening”(ibid). Vi har alltså använt oss av, för detta ändamål – ad hoc, olika analysmetoder. Vi har analyserat mammorna och barnen parvis, vi har granskat barnen som grupp, mammorna som grupp och också mammorna och barnen som grupp. Granskningen har gått till så att vi med färgpennor markerat liknade utsagor från till exempel en mamma och hennes barn, sedan har vi nedtecknat alla mamma-barn granskningar och funnit likheter paren emellan. Därefter har vi klippt ut citat ur intervjumaterialet och klistrat in under de olika temana som vi sedan analyserat. Därefter har vi sammanställt resultatet och använt oss av Aaron Antonovskys teori KASAM i ett barnperspektiv för att försöka förstå barnens egna upplevelse av begriplighet av sin situation, hur hanterbar den är och barnens upplevelse av mening i sina liv (Antonovsky 2007). Vi har tolkat barnens utsagor i vårt möte med dem och i en ambition att försöka förstå barnens egna upplevelser av kontakten med papporna. Vi har tolkat barnen utifrån den kontext de befinner sig i med de erfarenheter, den kunskap och beskrivningen av de känslor de delat med sig av till oss. Vi har använt oss av Bodil Rasmussons tankemodell om *mötet mellan barn och vuxna – barn som förmedlare och vuxna som uttolkare* (Rasmusson 1994).

Kapitel 6

Resultat och analys

6:1) Intervjupersonerna - presentation:

Linnea, 12 år bor tillsammans med sin mamma **Lisa, 45** och sin storebror Kalle, 15 i en trerumslägenhet i Göteborg. Linnea har sin skola på gångavstånd från hemmet. För åtta år sen separerade Lisa och barnens pappa pga hans alkoholproblem. Linneas pappa bor i samma område och de sista åren har barnen varit där en dag i veckan.

Astrid, 12 år bor med sin mamma **Mona, 47** i en lägenhet på tre rum och kök i Göteborg. Astrid har valt att gå i en skola i en annan stadsdel, dit hon tar sig med kollektivtrafiken. Astrids föräldrar skildes för sex år sen och Astrid träffar sin pappa beroende på hur han jobbar. Han har sitt arbete i Oslo och dit åker Astrid ca fyra gånger om året, annars ses de i Göteborg där pappan också har ett hus.

Svea, 13 år bor med mamma **Solveig, 49** i en lägenhet med två rum och kök. De har också ett hus i skärgården som de ofta åker till på helger och lov. Sveas skola ligger i närheten av hemmet och hon har nära till skolan. Sveas pappa och mamma har aldrig bott ihop och Svea har träffat sin pappa sporadiskt under sin uppväxt. Nu träffas de oftare men inte regelbundet.

Liam, 16 år bor i växelvis boende och flyttar mellan mamma **Lena, 43** och pappa varje vecka sedan tio år, som bor i samma stadsdel i Göteborg. Han har också en lillebror som bor med mamma och som har en annan pappa. Liam går första året på gymnasiet

Oscar, 12 år bor med mamma **Maria, 42** och storasyster Maja, 13 i en trerumslägenhet. Skolan ligger i samma område som de bor så han har nära dit. I elva år har Maria bott ensam med sina barn eftersom pappan har alkoholproblem, men idag finns möjlighet för barnen att träffa pappan och bo hos honom och vara där varannan helg. Om Oscar är intresserad och pappan har lust kan han vara där vid andra tillfällen också, det är smidigt för Oscar att ta sig dit eftersom de bor i samma stadsdel.

Felix, 12 år bor tillsammans med mamma **Veronica, 43** och storasyster Anna, 19 och de har nyss flyttat till en tre rums lägenhet strax utanför Göteborg. I och med flytten har Felix längre till skolan och får ta buss en bit. Mamman och pappan skildes för fem år sen. Felix träffar sin pappa regelbundet varannan helg och på sommarlovet.

Emma, 15 år bor i växelvis boende tillsammans med sin syster Elin, 18 och flyttar mellan mamma **Elisabeth, 45** och pappa var 14:e dag. Båda föräldrarna bor i en grannkommun till Göteborg och Emma kan lätt ta sig till skolan från båda föräldrarna. Emmas föräldrar har varit skilda i fyra år, först byte Emma boende varje vecka men sen ville hon själv ändra till var 14:e dag.

Moa, 16 år har bott med sin mamma **Jeanette, 46** och sina tre syskon i hela sitt liv, förutom en termin när hon bodde hos pappan. Föräldrarna separerade när Moa var tre år. De bor i ett hus på en mindre ort utanför Göteborg där också Moa går i skola, de tre äldsta barnen är utflugna och det är bara Moa som fortfarande bor kvar hemma.

6:2) Det längtande barnet:

De åtta barn som svarat på våra frågor har vittnat om att deras liv påminner en hel del om varandras. De har delvis liknande erfarenheter och vi har sett ett antal liknande teman hos alla barn. Naturligtvis är alla barn och deras familjer unika, var och en på sitt sätt, men här lyfter vi fram det gemensamma.

I studiens resultat har barnens längtan efter sina pappor gått som en röd tråd. De har uttryckt längtan efter att pappa ska bli frisk, längtan efter att papporna ska sätta barnen först i sina liv. Men också längtan efter att föräldrarna ska flytta ihop och en längtan efter ett enklare vardagsliv – när det växelvisa boendet blir en påfrestning.

Vi har delat upp barnens längtan i två delar och kallar dem: *oregelbunden kontakt med pappa* och *en komplicerad vardagssituation - längtan efter förändring*.

Oregelbunden kontakt med pappa:

Sin längtan uttrycker barnen på olika sätt, en del barn tycker det är jobbigt med oregelbundenheten i kontakten med sin pappa – att dom t ex aldrig riktigt vet när de skall ses igen, eller om en planering håller eller inte. Linneas och Oscars pappor har alkoholproblem och det medför att barnen aldrig riktigt vet om planeringen gäller. Det beror på om papporna dricker eller inte. Linnea 12 år, berättar:

Jag skulle ha sovit hos honom igår till idag
och så skulle vi gått till skolan tillsammans...
men han kan vara lite konstig och sånt ibland.

Linnea blir illa till mods av att inte veta i vilket skick pappa är i när hon och hennes storebror hälsar på honom:

Det är det som är det dumma med honom, att till exempel
när vi är där kanske han dricker eller nåt.
Jag tycker inte man ska fortsätta med en sån sak
när man har barn.

Linnea visar att hon tycker det är obehagligt att pappan dricker och att hon inte förstår hur han kan fortsätta med det när han har barn. Hon undrar om han alls tänker på hur hon känner det. Om pappa dricker när hon och storebror är hos honom kommer mamma dit och hämtar hem barnen. Linneas mamma Lisa tar mycket ansvar för att dottern ska få träffa sin pappa, trots faderns alkoholproblem:

Det har varit bestämt att de ska ses varje torsdag, men när han har en jobbig period då han inte mår bra, kan man inte räkna med det. Helger klarar han inte, det blir för jobbigt, utan det får vara vardagar när barnen går till skolan. Mår han bra hör han av sig inför torsdagen, men det är inget man kan räkna med. Det hänger mycket på att jag tar kontakt och kollar så han har koll på läxor, kläder, tandläkarbesök m m. Ibland känns det som om vi fortfarande var gifta.

Lisa beskriver hur hon aktivt tar ansvar för att fadern träffar sina barn. Hon vill att deras barn ska få träffa pappan regelbundet, men råar ändå inte över det tillstånd han kan befinna sig i. Hon tar ändå på sig ansvaret för att underlätta för pappan och hjälper honom med alla praktiska detaljer kring barnen och deras skolgång. Hon berättar dock att det inte varit något lätt beslut att fatta:

När Linneas pappa har haft sina värsta perioder och barnen inte har träffat honom under flera månader har jag funderat på enskild vårdnad. Men jag har kommit fram till att det inte är rätt mot barnen - jag vill att deras pappa ska ha vårdnaden om dem för deras skull. Det här har varit en balansgång för mig, men jag tror att barnen förlorar något på att inte vi inte skulle ha gemensam vårdnad. De kommer ännu längre ifrån sin pappa om man tar ifrån pappan något.

Lisa menar att det vore olyckligt för barnen om pappan inte var med och hade vårdnaden om dem båda. Men hon väger också vad hon tycker är sina barns bästa mot hur de har det tidvis, när pappan är frånvarande under långa perioder. Oscar 12 år, har också en pappa med alkoholproblem och det är därför han och hans storasyster bor hos sin mamma:

Pappa har bättrat sig, men innan drack han lite för mycket och kunde bli väldigt arg och kunde överreagera lite. Det var inte så roligt för oss, för vi blev rädda, så vi fick gå hem till mamma, fast det var pappatid.

Pojken vittnar om att han och systemen upplevt en otrygg situation hos fadern när denne uppträtt aggressivt när han varit berusad. Oscar berättar också om sitt eget ansvarstagande, att det finns en rättvisa mellan föräldrarna att ha barnen hos sig under olika tider och att det var uppseendeväckande att behöva gå hem till mamma "fast det var pappatid". Oscars mamma Maria berättar om hur hon tror att hennes son upplever sig ha tillgång till sin pappa:

Ja, emellanåt vill han gärna vara med sin pappa, men ibland är han inte så glad när han kommer därifrån, han är besviken. Han önskar nog, tror jag, att hans pappa var på ett annat sätt än vad det visar sig att han är. Han älskar såklart sin pappa och vill tillbringa tid med honom, men han blir många gånger besviken för att hans pappa inte orkar, inte vill, inte har lust, inte kommer...Ibland när de har planerat blir det inte av...

Oscars mamma berättar också om att sonens kontakt med pappan ter sig oregelbundet, på grund av pappans missbruk. Hon tror att sonen får sina förhoppningar grusade och blir besviken av att pappan försvinner in i sitt missbruk istället för att vara med sin son, som hon vet älskar sin pappa och som vill vara med honom.

Astrid 12 år, har en pappa som reser mycket i sitt arbete, han jobbar i Oslo, men även i Göteborg. Han hör av sig till Astrids mamma via sms när han kan träffa henne, med ganska kort varsel – Astrid vet inte så lång tid i förväg när hon ska träffa sin pappa. Vi frågade Astrid om det blir som hon vill. Hon svarar så här:

Han säger jämt att vi måste hålla kontakten med sms, mejla eller ringa. Fast jag är inte så bra på att hålla kontakten, fast det gör jag inte med mamma heller när jag är hos pappa. Pappa brukar sms:a eller mejla och ibland ringer han, fast då säger jag att jag inte har tid, om jag är upptagen alltså. Några gånger har han ringt halv tolv, när jag har somnat – då får jag stiga upp och säga "tack så mycket pappa, du väckte faktiskt mig" och så kan jag inte somna om. Han är så van att lägga sig så himla sent.

Astrid berättar om sitt egna ansvar att ha kontakt med pappan och att han hör av sig till henne då och då. Hon blir irriterad när pappan hör av sig sent på kvällen, att han inte förstår att hans dotter kanske gått och lagt sig för natten. Hon vet aldrig lång tid i förväg när han kan träffa henne nästa gång.

Även mammorna till barnen vittnar om oregelbundenheten för barnen i kontakten med sina pappor. Mona, som är Astrids mamma, svarar på hur dotterns kontakt med pappan ser ut:

Ja, det är oregelbundet, han skickar ett sms och så skriver han:
”Ja, nu ska jag ha Astrid” och så står det datum och veckor och sånt.
Och så kollar jag i almanackan och ”ja, jo”(skrattar) och så skickar jag ett sms tillbaka: ”Ok, då”. Det är hans jobb som styr, om han är borta på konferens eller på någon resa eller på semester.

Mona beskriver hur Astrids pappa hör av sig när han anser sig ha tid att träffa dottern. Hon tar ansvar och hjälper honom att hålla kontakten med Astrid genom att gå honom till mötes och ser till att han kan träffa sin dotter då det passar även henne (dotterns bokningar i almanackan). Men Astrid lever i ovisshet om när och hur hon ska träffa sin pappa nästa gång, men menar att det har ändrats till det bättre med att träffa pappa ändå:

Det har faktiskt blivit det, egentligen. Innan träffade jag honom enstaka helger, fredag till lördag. Och nu träffar jag honom hela veckor, fast lite mer sällan. Det är lite bättre trots allt. Fast jag tror inte mycket på förändring.

Sveas pappa har en ny familj och bor också i Göteborg, liksom Svea, men med en timmes restid bort och om hon vill träffa honom hänger ansvaret på henne att hon ringer honom och bestämmer något. Svea som är 12 år, har ingen regelbundenhet i sin kontakt med pappan. På frågan om hur ofta hon träffar sin pappa svarar hon:

Typ...inte varannan vecka, men två gånger i månaden, kanske.

Hon ringer sin pappa när hon vill träffa honom:

Fast han ringer mig ibland också, han tycker jag ska ringa, men jag tycker **han** ska ringa....men jag brukar ringa i alla fall.

Svea är lite arg på sin pappa för att han inte ringer och hon undrar varför:

Jag tycker det är jättedåligt fast jag vet inte om han har pengar på mobilen.

Svea har försökt hitta en förklaring till varför pappan inte hör av sig oftare till henne och hon förstår inte riktigt varför han inte gör det. Hon tar ändå kontakt med honom under jämna mellanrum och tar därmed ansvaret för att hålla kontakten med sin far. Men när hon har kontakt med pappan är det inte alltid hon åker iväg till honom, även om hon skulle vilja:

Jo, fast då hinner jag inte träffa kompisar och sånt på helgerna.
För jag kan inte åka till honom, det är ganska långt.

Avståndet till där pappan bor känns ibland för långt för Svea och hon föredrar då att vara med sina kompisar istället. Hon har inga förhoppningar om att pappan och hon ska träffas oftare och hon tycker det är en nackdel att ha skilda föräldrar:

Ja, man träffar inte pappa lika ofta. Och så får man hjälpa mamma mer också, än dom som har skilda föräldrar.
Men det går bra att ha skilda föräldrar också, kanske inte lika bra, men det är ändå ok...så.

Trots allt är Svea positiv. Hon saknar sin pappa och vill träffa honom oftare, men tycker ändå det går bra att leva så som hon gör nu.

Solveig, Sveas mamma, låter dottern själv ta kontakt med sin pappa. Samtidigt stöttar hon sin flicka och hon har funderat över hur hon ska underlätta för dottern.

Men hon har haft en ganska knivig situation att lösa:

Ja, eftersom han haft ett missbruk och har någon slags psykisk sjukdom, eller vad jag ska säga...så har jag fått skydda henne. Jag litar inte på hans omdöme. Eftersom det varit narkotika inblandat har han fått komma hit och träffa Svea många gånger förr. Men nu är han vit.

Pappan har alltså haft sin kontakt med dottern i mammans och flickans hem?

Ja, i stort sett. Men ju äldre hon blivit har de gått ut och hon har också sovit över i hans lägenhet(..).

Mamman berättar här om hur hon lät sin exman vara i sin och dotterns hem för att dottern skulle kunna ha kontakt med sin pappa. Men nu när pappan har en ny familj och han är "vit" behöver hon inte ta det ansvaret längre. Hon funderar dock över hur hennes dotter har det och om hon längtar mycket efter sin far och om hon kanske vill bo hos sin pappa istället.

Svea kan ibland säga till mig att hon är arg på mig för att jag har valt den pappa som jag valt och gråta över det, nu senast ganska nyligen. Men hur ser bristen ut av en frånvarande pappa? Kommer hon att vara rädd för killar?(...)Har hon fått den manliga bekräftelsen i mina nära manliga vänner eller i andras pappor? Eller hos morfar, när han levde, de var så tajta?

Solveig berättar om dotterns sorg över att hon inte träffar sin pappa så ofta och det väcker känslor hos mamman om hur dottern kanske påverkas av att ha en så dålig kontakt med sin far. Hon undrar om bristen på en manlig förebild gör att dottern eventuellt kan bli rädd för män i framtiden, när hon blir äldre.

Analys av oregelbunden kontakt med pappa:

När vi använder oss av Aaron Antonovskys teori om känsla av sammanhang, KASAM, och de tre delkomponenterna *begriplighet*, *hanterbarhet* och *meningsfullhet* kan vi se att oregelbundenheten för barnen i kontakten och umgänget med papporna medför en låg känsla av begriplighet för barnen. Papporna med alkoholproblem inger barnen en känsla av osäkerhet och ovisshet om vad som väntar dem inför nästa gång de träffas. De känner oro inför att papporna ska vara berusade när det träffas. Pappornas missbruk verkar som en stressor på de två barnen. Antonovsky skriver att olika stressorer har som "främsta konsekvens att ett spänningstillstånd uppstår", dvs att barnen blir påverkade av att inte kunna lita på sina pappor och kan uppleva en inre stress. Utifrån komponenten *begriplighet* kan vi se att barnen går miste om struktur och regelbundenhet i kontakten med sina pappor. Pappornas beteende ter sig obegripligt.

Man skulle kunna dra en slutsats om att dessa barn har en låg känsla av sammanhang på grund av pappornas missbruk, men det är förhastat, anser vi, därför att i barnens liv finns deras mammor som står för ordning och struktur. Utifrån det salutogena synsättet, där man tar till vara minsta lilla känsla av hopp, kan man tänka sig att barnen upplever stunder av *meningsfullhet* när umgänget med papporna fungerar glimtvis och barnen får sin längtan efter sina pappor tillfredsställd.

Förutsättningen för barnens känsla av *hanterbarhet* är att barnens mammor finns i kulisserna som en stabil grund. Mödrarnas ansvarstagande blir barnens möjlighet att ha kontakt med sina pappor, utan att själva tappa fotfästet i tillvaron – i synnerhet de barn med de missbrukande fäderna.

Ekbom och Arnell beskriver en flickas situation med en pappa med alkoholproblem i boken ”Barnens rätt till båda föräldrarna”. Pappan kommer ibland berusad till avtalade tider och ibland kommer han inte alls. Det är svårt och smärtsamt för flickan att pappan försvinner in i ett missbruk. När är det bäst för barnet att ”ge upp” sin missbrukande förälder, när börjar det bli skadligt för barnet att träffa föräldern? Ekbom och Arnell ger inga svar på den frågan. Enligt Föräldrabalken kap 6:2§ är följande ett föräldraansvar: ”*den som har vårdnaden om ett barn har ett ansvar för barnets personliga förhållanden och skall se till att barnets behov blir tillgodosedda*”. Vi anser att mammorna tar ett stort ansvar, precis enligt Föräldrabalken. Dessutom tar mammorna ett stort ansvar för att barnen ska få tillgång till sina pappor, trots deras opålitlighet som deras missbruk genererar.

Det har förvånat oss hur mycket kraft och energi mödrarna lägger ned för att barnen ska få ha en regelbunden kontakt med sina pappor, även när papporna sviker. Men barnens behov av sina pappor verkar vara en stark drivkraft för dem.

I sin avhandling ”Barn i kläm” refererar Höjer och Röbbäck till Maria Eriksson som i sin forskning menar att kärnfamiljen är ett föredöme och en modell även för den separerade familjen som då blir den *separerade kärnfamiljen*. Detta synsätt får till följd att den separerade familjen förväntas fungera likadant som den oförändrade kärnfamiljen och Eriksson beskriver att det blir moderns ansvar att ha det praktiska och sociala huvudansvaret (Höjer och Röbbäck 2007). I vår studie visar kvinnorna att de tar detta ansvar och en av dem uttrycker också en känsla av att fortfarande vara gift med sina barns far hon skiljt sig från sedan åtta år. Vi har undrat vad detta ansvarstagande beror på, att mammorna i ett nästan överdrivet ansvarstagande hjälper barnen att ha kontakt med sina pappor. De uppger själva att de är måna om att barnen har kontakt med sina pappor, att de tar ansvar för sina barns skull. Höjer och Röbbäck refererar också till forskaren C. Smart som funnit att mödrarna även efter separationen har fortsatt ansvar för barnens välbefinnande och fädernas engagemang. De förutsätts också ta ansvar för barnens fortsatta kontakt med fäderna, om de inte tar det ansvaret anses mödrarna försumliga (ibid).

Barnen själva berättar om sin upplevelse av oregelbundenheten i kontakten med sina pappor. De uttrycker en klarhet och en stor klokhet över den situation de befinner sig i. De vet att deras fäder är frånvarande för att de har alkoholproblem, arbetar mycket, eller har en ny familj, som en av barnens pappor. Vad som är svårare att förstå för dem, är när papporna väljer att jobba eller försvinner in i missbruk än att umgås med sina barn. De berättar också om det stora ansvar de själva tar för att ha kontakt med fäderna.

Birgitta Qvarsell skriver i sin artikel ”Barns perspektiv och mänskliga rättigheter” att barn inte kan se ur en annan persons perspektiv av utvecklingspsykologiska skäl. Qvarsell hävdar dock att ”det finns barn som sätter sig in i andras (vuxnas) position så väl att de fullt ut accepterar att bli illa behandlade, eftersom de också ser att de vuxna har vissa uppgifter som de måste sköta” (Qvarsell 2001).

Hon menar att barn är uppmärksamt sakinriktade i hur de uppfattar omvärlden och att de berättar vad de ser och vad de tänker om det de ser. Vuxna kan däremot vara så upptagna av sina föreställningar av hur saker och ting *bör* vara och mot "tänkta ideal" att de inte ser verkligheten som den är. Vi menar att våra barninformerare är mycket tydliga i hur de uppfattar sin situation och hur de uppfattar oregelbundenheten i kontakten med papporna som något osäkert och jobbigt.

I boken "Vuxna skilsmässobarn berättar" skriver Gunnar och Bente Öberg om hur vuxna skilsmässobarn som växt upp hos sina mammor minns hur de längtade efter att ha mer kontakt med sina pappor, än bara ett par veckoslut i månaden. Men trösterikt berättar de vuxna barnen också om att sedan de själva blivit vuxna kunde de ta kontakt med sina fäder igen och själva bestämma hur mycket de ville träffa dem. Dessa barn trodde som små att deras pappor var borta för dem, för alltid. Men många av de intervjuade vuxna barnen vittnar om en bra vuxenkontakt med sina pappor (Öberg och Öberg 2002).

En komplicerad vardagssituation - längtan efter förändring:

Flera av barnen uttrycker längtan efter att mamma och pappa ska flytta ihop igen, eller att få uppleva en skillnad mot hur deras situation ser ut just idag. Det kan vara det växelvisa boendet som är för påfrestande, eller en frustration över en pappa som aldrig hör av sig, längtan efter pappa som bor långt bort eller att inte ha råd med det andra familjer har, med två vuxna försörjare.

Här berättar Linnea, 12 år hur hon upplever det:

När jag är hos pappa längtar jag efter mamma och när jag är hos mamma vill jag träffa pappa. Jag vill att dom ska vara tillsammans, jag tjar på dom båda två (...)för då skulle kanske en vuxen kunna vara hemma. Det skulle vara bra om man hade två föräldrar som bodde ihop, så man inte behövde vara ensam så länge.

Linnea beskriver sin ständiga längtan efter den andra föräldern, en längtan Linnea tänker att hon skulle slippa om föräldrarna levde ihop och hon tror också att hon skulle slippa känna sig ensam om den ena föräldern vore hemma. För att få uppleva en sådan *förändring*, att föräldrarna skulle bli tillsammans igen så berättar Linnea hur hon tjar på både mamma och pappa. Linneas pappa har alkoholproblem och hon vet med sig varför föräldrarna inte lever tillsammans, men hoppas pappa vill träffa henne oftare, åtminstone.

Ja, jag hoppas han vill det, men jag vet inte vad han vill eller vad han tycker...ifall jag vill träffa honom eller så, så säger han att han är upptagen. Det är det som är jobbigt med honom. Jag vill att allt ska ändras nån gång i alla fall. Men det ändras ju aldrig.

Linnea uttrycker en uppgivenhet över att hennes situation inte blir som hon vill. Hon vet inte heller vad pappan vill och blir osäker på om han verkligen vill träffa henne, särskilt de gånger han säger sig vara upptagen. På frågan om Linnea väntat länge på att hennes situation ska ändras svarar hon:

Ja, det har varit ganska länge, fast det har kanske inte varit så länge... Men det känns som om det varit typ tusen gånger. Jag har det här inne (visar med båda händerna på bröstet)...jag tänker på det typ hela tiden när jag hör han konstig.

Det gör ont i bröstet på Linnea. Hon lider av att ingenting blir bättre med pappan och beskriver hur hon bär den besvikelsen inom sig.

Hon uttrycker också oro inför att pappan ska vara berusad. Linneas mamma, Lisa, bekräftar sin dotters längtan efter pappa:

Om min dotter fick välja skulle hon vara mer hos sin pappa(...)
Jag har försökt att hon ska vara där var tredje helg, men han tar inte emot henne, han fixar inte det. Men hon skulle vilja vara där mer.

Lisa har försökt hjälpa sin dotter till att få träffa sin pappa oftare, men pappan klarar inte av det och då blir det omöjligt för Lisa att hjälpa dottern till en tätare kontakt med sin far. Liam, 16 år bor i växelvis boende, han flyttar varje vecka mellan sin mamma och sin pappa och har gjort det sedan han var 6 år och nu är han 16 år. På frågan om hur han tycker det är att leva med skilda föräldrar, svarar han:

Det är väldigt jobbigt att byta i längden, att flytta med sina grejer, helt plötsligt är man någon annanstans. Det är jobbigt med kompisar också, på ett ställe är det nära till kompisar och på det andra stället är det längre. Det blir ganska jobbigt i längden.

Liam har flyttat fram och tillbaka mellan sina föräldrar i tio år, varje vecka. Han berättar hur trött han är på det, på de ständiga uppbroten. Han beskriver också hur han inte riktigt hänger med själv, plötsligt är han "någon annanstans" och det ständiga flyttandet påverkar också hans kompisrelationer. Han berättar att det tar tid att landa mellan de ständiga flyttarna:

Det känns som om det tar hela veckan, sen är det dags att byta igen.
Jag tycker det är jobbigt att byta vecka.

På frågan om han skulle vilja ändra på sitt boende, svarar han:

Ja, det skulle jag (...) jo, jag har tänkt på ett boende, men inte vilket av dem. Jag skulle vilja bo på ett ställe, det är så jobbigt att flytta, man måste ha med sig massa grejer.

Liam berättar om sin önskan om att slippa flytta varannan vecka, men att han inte vet hos vem av sina föräldrar han vill bo hos. Han har en lillebror som bor hos mamma (brodern har en annan pappa, vår anm) och han tycker det är en nackdel att bara träffa brodern varannan vecka:

När man träffar honom efter en vecka hos pappa så är vi längre ifrån varandra än om vi hade varit tillsammans hela tiden. Det finns inga fördelar i den här situationen, inte i min värld.

Lillebror är viktig för Liam och han uttrycker sin sorg över att han och brodern kommer ifrån varandra efter att Liam varit en vecka hos sin pappa. Trots sin ringa ålder (sexton år, vår anm) visar han en stor uppgivenhet över sin situation. Han problematiserar dock sin situation och kan se vissa fördelar:

Det är en nackdel att jag inte bara träffar min morsa,
det är en nackdel att jag inte träffar min lillebror,
men det är en fördel att jag träffar dom överhuvudtaget.

Även om Liam upplever fördelarna med att åtminstone bo med mamma och lillebror varannan vecka finns han längtan efter något annat där ändå:

Det skulle vara trevligt att vara en stor familj,
att vara en enhet istället för två.

Lena, mamma till Liam, har accepterat att sonen bor till hälften hos pappan. Det var emot hennes vilja när sonen var liten, hon trodde inte det var bra för pojken att flytta fram och tillbaka. Hennes syn på samarbetet är :

Man får försöka separera sina roller, ta bort rollen som
partner och se sig själv som förälder och där bygga ett nytt samarbete.
Någonstans har man satt det här barnet till världen och då är det
också föräldrarnas ansvar. Det får man inte glömma, att barnen är nr 1.

Även Oscar, 12 år uttrycker en önskan om att livet såg annorlunda ut med pappa och mamma:

Helst skulle jag vilja att dom flyttade ihop, men det gör dom inte.
Jag gillar ju att dom bor ganska nära och jag önskar bara att jag
träffade pappa lite mer. Att han inte dricker och blir full ibland.

Oscar inser att hans föräldrar inte kommer att flytta ihop igen och finner sig i att det är så, han tycker det är bra att dom i alla fall bor nära varandra. Det medför dock inte att han träffar pappa lika ofta som han själv skulle vilja, pappan har ju alkoholproblem och det blir obehagligt för Oscar att träffa honom när han är berusad.

Oscars mamma Maria berättar om sin sons frustration över deras situation i familjen:

Han ser att andra får en massa saker som han själv inte får och
som han inte har och i perioder kan han bli arg och tycker det är
jättejobbigt. Han tycker att om vi varit två vuxna så hade saker
och ting fungerat på ett annat sätt.

Mamman lägger märke till att hennes son inte är tillfreds med att leva med en förälder, han blir arg över att familjen inte har råd med det andra familjer har råd med till sina barn. Hon vet att sonen önskar att de varit två vuxna i familjen, att han anser att allt hade varit annorlunda då.

Felix 12 år, har sin pappa i Stockholm där han bor med sin nya sambo och hennes två barn. Felix träffar pappa varannan helg när han tar tåget upp till Stockholm. Han säger sig vara ganska nöjd med sin kontakt med pappa och på frågan om han tror att det alltid kommer att vara så svarar han:

Jag vet inte...jag tror det kommer att vara så här länge till.
Jag tycker det är ganska bra...jag tror pappa vill vara med mig
och min storasyster väldigt mycket, han är väldigt nöjd när jag
är däruppe, då är han väldigt glad.

Pappa blir glad, beskriver Felix, när han reser upp till pappa varannan helg och han tänker att pappan vill träffa honom och storasyster väldigt mycket. Felix behöver inte bekymra sig så mycket om och när han ska träffa pappa nästa gång, han vet att han ska umgås med pappa varannan helg och han har sina helger att se fram emot. Men mamma Veronica vittnar ändå om sonens längtan:

Felix säger ju att han längtar mycket efter sin pappa och jag
bekräftar honom alltid och säger att "det är ok att du gör det"
och när han ska åka säger jag "vad roligt, nu ska du få åka till pappa".
Men så när han kommer hem så säger han att det inte är så lätt: "för när
jag är med pappa då längtar jag bara efter dig".

Felix känner en ständig längtan efter den andra föräldern, men mamman stöttar honom i det och ger honom bekräftelse. Mamma Veronica berättar att det blir svårt för pappan att delta i sonens vardag när han bor så långt bort:

Eftersom han är Stockholm så är det ju svårt att han ska ta nån sjukdag, vård av barn eller nånting, men när Felix var mindre kom han gärna hit tidigt en fredag och var med i skolan. Men jag känner ju honom och vet att jobbet är viktigt och betydelsefullt för honom.

Veronica, Felix mamma, kommer ihåg hur pappan reste ned till sin son och var med i skolan en del fredageftermiddagar. Nu konstaterar hon pappans prioritering av sitt arbete. Moa, 16 år berättar om när hon var liten och skulle åka till sin pappa:

Alltså, jag tror att när jag var liten blev jag liksom glad "åh, nu ska vi till pappa". Så. Men nu är det så här att jag tagit detta beslut att han aldrig varit en pappa för mig. Varför ska han få ta del av mig nu när jag är stor och bra? Han ska inte få det bästa av mig, liksom.

Det har hänt något i Moas liv som gjort att hon bestämt sig för att hon inte vill träffa sin pappa. Men så var det inte när hon var liten och hon beskriver att hon var glad när hon skulle åka till pappa. Nu har hon vuxit upp och bestämmer själv. Men kommer det alltid att vara så här mellan Moa och hennes pappa?

Det vet jag inte. Men jag menar inom den närmsta framtiden så har inte jag några planer på i alla fall att ha en jättebra kontakt med honom. Men man vet aldrig vad som kan hända.. Mina planer just nu är ju inte att jag ska vara jättetajt med pappa, utan det är mamma jag vill vara med.

Moa vill inte säga att hon inte tänker träffa sin pappa för all framtid, utan hon låter dörren vara öppen på glänt inför eventuella förändringar. Just nu är hon i alla fall bestämd med hur hennes egna planer ser ut och där ingår inte pappa. Mamma Jeanette berättar att hennes dotter länge försökt få kontakt sin pappa och på frågan hur den kontakten ser ut idag svarar hon:

Den är...de kanske ses och äter middag tillsammans en gång i kvartalet hemma hos honom en söndageftermiddag. Hon skickar sms och försöker få kontakt. Fast just nu är hon lite upprorisk och hon har själv uttryckt sig så här: "Nej, nu vill jag bryta med honom.

Moas mamma vittnar om hur dottern tagit ansvar för sin relation med sin far och skickat sms för att få kontakt. Nu har Moa tröttnat på situationen och bestämt sig för att bryta kontakten med sin pappa:

Alltså, om han verkligen velat träffa mig så hade han ju sett till det och hade ringt mig och "åh, kan vi inte träffas, kan vi inte fika, äta? Kom hit!" Typ ses...men det är liksom inte så. Och därför har jag valt nu att jag inte vill träffa honom. Varför skulle jag göra det?

Moa frågar sig varför hon ska träffa sin pappa. Hon menar att om han hade varit intresserad av henne så hade han tagit initiativ till att träffa henne och t ex bjudit henne på en fika eller mat. Men hon konstaterar också att hon inte kan vänta sig det av honom och hennes sätt att hantera situationen blir att välja bort fadern:

Jag hoppas mamma stödjer mig...det tror jag att hon gör också...
för att...jag vet inte...men det är mitt beslut. Mamma vet ju att jag
är gammal nu, jag är sexton, och kan ju ta mina egna beslut och just
nu vill jag inte ha med honom att göra.

Moa vill ha stöd av mamma i sitt beslut och hoppas att mamma inser att hon är gammal nog
att bestämma själv om att inte ha kontakt med fadern. Men Moa känner sin mamma och tror
nog att mamma förstår henne. Dessutom beundrar hon sin mamma:

Jag tycker mamma varit väldigt duktig som har tagit hand om oss
fyra barn och på väldigt dåliga ekonomiska grunder, så jag tycker
mamma ska ha det bästa av oss – det ska inte pappa få någon ära för.

Att mamma varit den som ensam tagit hand om alla fyra barnen, sedan Moa var tre år, och
dessutom lidit av att ha en dålig ekonomi gör att Moa prioriterar mamma.
Mamma Jeanette bekräftar sin dotters bild av hur svårt det varit att klara sig ensam med allt
ansvar och dessutom med en dålig ekonomi:

Det är ju fruktansvärt jobbigt att vara ensamstående och ha sjuka
barn till exempel och ekonomin är en katastrof, en person kan inte
försörja en hel familj, tur att det funnits bostadsbidrag! Är man inte i
en bra position när man skiljer sig eller har ett bra betalt arbete så är
det jättejobbigt. Jag har fått stöd av barnens mormor & morfar, av
kompisar och grannar. Jag har bott så pass oisolerat i ett litet samhälle
och barnen har klarat sig mycket själva, men eftersom de är fyra syskon
har det aldrig varit tomt i huset. Sen tycker jag det kan vara en styrka att vara
ensamstående(...) man kan bita ihop och fixa det ändå, det har jag tänkt på och
argumenterat för mig själv.

Att vara ensamstående kostar på, berättar Jeanette och beskriver ett tufft liv där det är
nästintill omöjligt att klara sig, om man inte har ett nätverk omkring sig, vilket Jeanette och
hennes fyra barn haft. Men det finns positiva sidor också, säger hon, och beskriver den styrka
hon utvecklat genom att ha klarat av att ta hand om sina fyra barn ensam.

Emma, 15 år är den flicka som inte längtar efter förändring. Hon har redan varit med om en,
när mamma och pappa flyttade isär och hon och hennes syster började bo i växelvis boende.
Numera flyttar hon och systemen mellan föräldrarna var fjortonde dag, något som systrarna
själva fick bestämma:

Ja, det blev så jobbigt med packningen, man hinner inte packa
upp om man bara bor en vecka i taget

Emmas föräldrar lät sina tonåringar själva bestämma hur de ville ha sitt boende och det har
underlättat det praktiska flyttandet för dem och på frågan om vad Emma tycker om att ha
skilda föräldrar svarar hon:

Jag tycker det går bra, det är många som säger såhär: "jag har
en perfekt familj och vi bor tillsammans", men jag tycker faktiskt
min familj är bra. Man får mer saker på nåt sätt, man får dubbelt av allt.
En tv hos mamma och en hos pappa och varsitt rum på varje ställe.

Emma jämför sin familj med dom som har kvar sin familj oförändrad och har kommit fram
till att hon också har det bra och hon får dessutom dubbelt av allt! Hon berättar att hon har
obegränsad tillgång till båda föräldrarna och att hon blir bekräftad av sin mamma i det:

Mamma vill att jag ska vara med honom, hon vet att jag har en mycket bra relation med honom, jag är lite mer pappas flicka, eller jag vet inte...men det känns som det.

Nu gläds hon åt att alla i hennes familj har ett gemensamt intresse:

Ja, alla i familjen är typ sportintresserade, mamma var inte det förut, men har blivit det eftersom både syrran och jag spelar handboll.

Handbollen engagerar Emmas familj, trots att föräldrarna är skilda, men hon vet hur det hade kunnat vara också:

Jag har en kompis som typ hatar sin pappa typ ”varför finns du?!”
Hon bor bara hos sin mamma och nångång är hon hos sin pappa.
Så är det definitivt inte för mig.

Att pappa, tillsammans med mamma, gör sitt bästa för sina barn är ingen självklarhet, det har Emma förstått genom sin kompis och hon har ett råd till de barn och ungdomar som inte träffar sina pappor lika mycket som hon gör:

Om man inte får träffa sin pappa och väldigt gärna vill det, tycker jag ändå att man ska be om att få träffa sin pappa, det är ändå något som tillhör en. Sen tycker jag att man ska prata med båda föräldrarna och säga att man vill bo med båda lika mycket. Det värsta är när dom inte bor nära varandra, alltså där man går i skolan. Annars tycker jag man ska dela på det.

Genom sina ord berättar Emma också att det lönar sig för henne att säga sin åsikt. Hon är en ung tonåring som mamma och pappa lyssnar på. Emmas råd får avsluta vårt resultat om barnens längtan.

Analys av barnens längtan efter förändring:

Även i denna analys börjar vi med att använda Aaron Antonovskys teori KASAM. En av våra unga informanter, den sextonårige tonårspojken, upplever vi vara mycket stressad av sin boendesituation där han flyttat fram och tillbaka mellan sin mamma och pappa under tio års tid. Det han berättar tyder på att han inte kan se någon mening i sitt ständiga flyttande och att situationen knappt är hanterbar för honom. Dock borde situationen te sig begriplig för honom, då Antonovsky menar att ursprungsdefinitionen av delkomponenten begriplighet syftar på i vilken utsträckning man upplever inre och yttre stimuli som förnuftsmässigt gripbara, som informationen är ordnad, sammanhängande, strukturerad och tydlig snarare än som brus – dvs kaotisk, oordnad, slumpmässig, oväntad, oförklarlig” (Antonovsky 2007). Begriplighet i detta fall betyder alltså att situationen är förutsägbar och att man har förmågan att skapa meningsfulla mönster i den. En människa med hög känsla av begriplighet kan förklara och ordna sin situation och situationen behöver inte på något sätt vara positiv. Även krig, död och misslyckanden kan vara begripliga, menar Antonovsky. Med det salutogena synsättet kan man också se att tonårspojkens längtan efter ett annat boende, efter mamma och lillebror är en god kraft hos honom.

Enligt Föräldrabalken 6 kap.2a§ skall barnets bästa vara *avgörande* för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. ”Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad.” Det finns alltså inga andra intressen som kan gå före barnets bästa, inte föräldrars behov eller rättvisa mellan föräldrar (Höjer&Röbäck 2007). I tonårspojkens fall finns ingenting som hindrar honom från att slippa fortsätta sitt påfrestande flyttande. Vi förmodar att han behöver stöd för att hävda sina intressen och genomföra det som är viktigt för honom.

Alla de andra barnen som vittnar om sin längtan efter förändring kan förmodligen uppleva stunder, perioder av meningslöshet, hopplöshet. För att uppleva en känsla av sammanhang behöver barnen stöd av föräldrarna och även i den här delen av vårt resultat är papporna märkbart frånvarande. Barnens mammor finns kvar i sina barns liv när fäderna antingen prioriterar sina arbeten eller är uppslukade av alkoholproblem. Mödrarnas närvaro och att de stöttar sina barn gör att barnen kan växa upp normalt och hantera sin längtan. Men även den närvaro en del barn ändå upplever av sina pappor betyder mycket för dem.

Barnläkaren Lars H Gustafsson skriver i sin bok ”Se barnet, se dig själv!” om barn som i svåra livskriser (ett syskons död, en pappas självmord, en uppslitande skilsmässa) utvecklar en alldeles särskild kompetens för att skapa sig en känsla av meningsfullhet i sin tillvaro. Genom att skaffa sig så mycket fakta som möjligt om situationen de befinner sig i, hittar barnen en strategi att hantera sin situation. Vid en vårdnadskonflikt t ex försöker barnen förstå vad som ligger bakom konflikten, de försöker förstå både mamma och pappa i sina dubbla lojaliteter. Lars H Gustafsson funderar kring Antonovskys tre delkomponenter i KASAM i en sådan situation för barnen och skriver: ”Gemensamt för de här barnen är att de använder all sin fantasi, föreställningsförmåga och empati för att försöka förstå dem som de nu är beroende av. De lägger pussel och liknar i denna utövning både en terapeut och en detektiv som löser en psykologisk mordgåta. Ofta visar de prov på både klarsynthet och uppfinningsrikedom. När de tycker sig förstå hur allt hänger ihop upplever de, åtminstone tillfälligt, en känsla av meningsfullhet. Allt hänger ändå ihop, trots allt.”(Gustafsson 2004).

Vad vi känner till så har inte någon av våra barninformerare varit med om någon så svår vårdnadskonflikt men vi upplever att några av dem utvecklat en sådan kompetens Gustafsson talar om. ”Våra” barn visar på en stor klarsynthet över varför mamma och pappa inte lever ihop och förstår vad det beror på att pappa ofta är frånvarande.

I den sextonåriga flickans fall har det lett till att hon aktivt vill avbryta kontakten med sin far efter att hon inte upplevt särskilt mycket gensvar i sina kontaktförsök med honom. Hon vill hellre vara nära sin mamma.

Familjeterapeuterna Bente och Gunnar Öberg har i sin bok, ”Skiljas, men inte från barnen”(2000) listat alla för och nackdelar för föräldrar och barn i de två olika boendeformerna växelvis boende och ”ensamvård”, dvs barnet bor hos sin mamma. De fördelar Öberg & Öberg räknar upp upplever vi gälla majoriteten av våra barninformerare: barnen har en fast punkt och det ger dem trygghet, deras sociala liv är stabilt och när det är jobbigt med pappa, till exempel för barnen med alkoholberoende föräldrar, är det tryggare för barnen att enbart bo hos mamma.

Men nackdelar med att bo uteslutande hos mamma, skriver Öberg & Öberg, är att barnet träffar den andre föräldern för lite, barnens längtan och saknad efter pappan kan göra att de

tycker synd om pappan och känner skuldkänslor, om han är väldigt ensam t ex. I många fall tappar också barnen kontakten med sina pappor och "blir i praktiken faderlösa". Mindre barn kan också känna sig övergivna och lämnade om det tar lång tid mellan mötena med pappan (ibid). Öberg & Öberg menar också att det finns män som är ointresserade av sina barn, de menar att detta mest gäller unga män som inte haft någon djupare relation till kvinnan de fått barn med och där barnet inte varit planerat.

Eller att det gäller äldre män som väljer sin karriär och som inte har några känslomässiga band med sina barn och vid en skilsmässa försvinner ut ur barnens liv. I sin forskning om barn till fäder som inte bryr sig om sina barn har de funnit att barnen anstränger sig till det yttersta för att vara sina pappor till lags i syftet att han *kanske* ser dem. "De ursäktar och bortförklarar pappans ointresse och hittar olika orsaker till att pappa inte har tid att träffa dem. Ett barn kan vara förlåtande och ständigt redo att älska oförbehållsamt - en förmåga som för oss vuxna kan upplevas som nästan obegriplig när man ser hur barnet blir avvisat." (Öberg&Öberg 2000).

I Föräldrabelagen 6 kap.15 § står det bl a:

"Barnet skall ha rätt till umgänge med en förälder som det inte bor tillsammans med. Barnets föräldrar har ett gemensamt ansvar för att barnets behov av umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med så långt möjligt tillgodoses".

I Barnkonventionens artikel 18 "Uppfostran och utveckling" punkt 1 står det:

"1. Konventionsstaterna skall göra sitt bästa för att säkerställa erkännandet av principen att båda föräldrarna har gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling. Föräldrar eller, i förekommande fall, vårdnadshavare har huvudansvaret för barnets uppfostran och utveckling. Barnets bästa skall för dem komma i främsta rummet".

Och i Barnkonventionens artikel 9 "Åtskiljande från föräldrar" punkt 3 står:

"3. Konventionsstaterna skall respektera rätten för det barn som är skilt från den ena av eller båda föräldrarna att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkt kontakt med båda föräldrarna, utom då detta strider mot barnets bästa."

I dessa lagtexter står alltså att barn har rätt till sina båda föräldrar och rätt till umgänge med den förälder det inte bor tillsammans med och att det är båda föräldrarnas angelägenhet att se till att umgänget fungerar.

En av våra informanter, en tonårsflicka på femton år, vittnade om hur hennes båda föräldrar tagit sitt gemensamma ansvar och hjälpt henne och systemen till ett väl fungerande växelvisboende där "vår" tonårsflicka uttryckte sig både nöjd och glad över sitt "nya" liv och där föräldrarnas skilsmässa var mycket mer lindrig och okomplicerad än hon tidigare befarat. Hon hade lika mycket tillgång till sina båda föräldrar och upplevde sig ha en hel familj. Dessa båda föräldrars omtänksamma agerande är helt i linje med vad lagtexterna ovan förväntar sig av föräldrar när det gäller det ansvaret om barnen.

Tyvärr berättar inte de andra barnen vi intervjuat samma sak om sin tillgång till sina pappor. De saknar sina pappor och är ibland uppgivna över att kontakten inte blir till det bättre, att de längtar efter att allt ska ändras. Barnens längtan efter förändring kan också vara att de önskar att familjens ekonomi varit bättre, att de skulle kunna få göra sådant andra familjer med två vuxna har råd att göra. Just de ekonomiska svårigheterna begränsar både barnens och mammornas liv på ett ganska onödigt sätt.

Med lite politisk vilja skulle barn till ensamstående mammor få en högre livskvalitet om de helt enkelt hade lite mer pengar. Jenny Björkman skriver i boken "Den svenska välfärdsmodellen – utveckling eller avveckling" att ensamstående mödrar har det sämre ställt än den övriga befolkningen och det gör att deras barn faktiskt får en sämre start i livet, "vilket egentligen strider mot en grundtanke inom den svenska välfärden" (sid 31, 2003).

Kapitel 7

Sammanfattning, slutdiskussion och förslag till vidare forskning

7:1) Sammanfattning:

Vi intervjuade åtta barn och deras mammor om barnens kontakt med sina pappor efter föräldrarnas separation. Frågeställningen i uppsatsen består av tre frågor och den första är: *Vad säger de intervjuade barnen om umgängeskontakten med sina pappor efter föräldrarnas separation?* Vi frågade barnen och det de berättade var oväntat nedslående. Bara ett tonårsbarn hade en bra, regelbunden och nära kontakt med sin pappa. Alla de andra sju barnen vittnade om pappor med alkoholproblem, pappor som prioriterade sina arbeten eller pappor som helt enkelt inte fanns för sina barn av olika anledningar. Barnen uttryckte längtan, sorg och saknad.

Den andra frågan vi ställde var:

Hur uppfattar mammorna sina barns upplevelse av att ha kontakt med sina pappor?

Mammorna bekräftade det barnen berättat, att papporna till stor del var frånvarande. De beskrev också hur mycket tid och energi de lade ned för att hjälpa sina barn att ha en regelbunden kontakt med sina pappor. Ofta fanns dock situationer där mödrarna inte kunde underlätta för sina barn, där fäderna helt enkelt valde bort barnen.

Tredje och sista frågan vi ställde var:

Hur kan man se på detta i förhållande till barnens bästa och barnens rätt till båda sina föräldrar? Vi har sett i vår undersökning att barnens bästa och barnens rätt till sina båda föräldrar inte gäller för våra barninformanter. De kommer i andra hand i sina pappors liv, mammorna parerar pappornas frånvaro genom att vara närvarande och de tar ett stort ansvar för att göra livet för sina barn så bra som möjligt och för att barnen skall ha kontakt med sina pappor. Att vi medvetet valde ut för oss ”vanliga, välutbildade kvinnor” och deras barn ur medelklassen (med jobb, bostad och nätverk) trodde vi skulle påverka resultatet på så vis att fäderna var mycket mer närvarande och engagerade. Därför upplevde vi att resultatet vi fick var oväntat nedslående.

Vårt syfte med undersökningen var att *få kunskap och förståelse om barns uppfattning om de har tillgång till sina pappor efter föräldrarnas separation.* Vi har uppnått vårt syfte med råge, anser vi båda. Med många års erfarenhet av att vara förälder kan man tro att det är en lätt match att intervjua barn, men att möta okända barn och ta del av deras verklighet i vårt undersökningssyfte var både omtumlande och stimulerande. Att så ta del av de senaste årens barndomsforskning, förstå innehållet i Barnkonventionen, i FB (föräldrabalken) och lära om barnens egna perspektiv har också oväntat ökat förståelsen för våra egna barn i våra privata liv, som en bonuseffekt.

Vi har med andra ord tillägnat oss mycket ny kunskap som är användbar i det sociala arbetet och i våra vanliga vardagsliv. Vi anser att vår studie kan vara användbar i arbetet med barn inom familjerätten och socialtjänsten, men även inom andra områden som rör barn.

7:2) Slutdiskussion:

Vi hade en föreställning om att väletablerade människor ur medelklassen hade ett självklart engagemang i sina barn, både mammor och pappor. Vi var inte medvetna om att denna föreställning i själva verket är en rådande tankegång, en diskurs, i samhället som Margareta Regnér beskriver i sin avhandling "Familjebilder"(2006). Diskursen beskriver den jämställdhetsförväntan samhället ställer på föräldrarna och Regnér citerar Lars Plantin: "den svenska diskursen om det nya och aktiva faderskapet har blivit hegemonisk, eftersom det inte längre är accepterat att uttrycka några alternativa ståndpunkter, åtminstone inte i det offentliga samtalet". Förmodligen är det därför man blir så förvånad över att läsa siffrorna från SCB, där man svart på vitt kan se att mammor fortfarande tar det största ansvaret för barnen. Man kan också se denna diskurs om jämställdhetsförväntan som en stark markering från samhällets sida om föräldrarnas gemensamma vårdansvar om barnen, även om föräldrarna inte lever tillsammans, säger Maren Bak, docent och forskare i boken "Nätverksfamiljen"(Bak 2003).

I offentligheten låter det som om papporna är på frammarsch och statistiken visar också att fler och fler barn bor i växelvis boende, efter föräldrarnas separation, men det går väldigt långsamt framåt. I vårt resultat var nästan alla pappor frånvarande, åtminstone sex av åtta pappor och vi blev både förvånade och förskräckta över det oengagemang fäderna visade sina barn eftersom vi trodde att pappor var mer engagerade i sina barn. Ovan beskrivna diskurs är inte verkligheten, bara en förväntan från samhället på papporna och definitivt inte våra barninformanters verklighet.

Två av barnens pappor har gjort karriär och prioriterat sina arbeten. En av dessa pappor verkar ha en god regelbundenhet i sitt umgänge med sonen, vilket underlättar för pojken som slipper undra över när han ska träffa pappa nästa gång. Den andra pappan bestämmer utifrån sitt arbete och sina resor om när och hur han träffar sin dotter, det är han som anger villkoren för deras kontakt. Dessa barn med de hårt arbetande fäderna uttryckte en viss uppgivenhet.

Tre av barnens pappor har alkoholproblem som medför mycket oro hos deras barn. Barnen uttryckte ledsnad och uppgivenhet över att papporna inte slutade dricka. Ingen planering gick att lita på för dessa barn, närsomhelst kunde alla planer omkullkastas av att pappan hade druckit. Vi kunde inte utrona genom barnens beskrivningar om papporna hade insikt om vilka skador deras missbruk åsamkar deras barn. I dessa familjer parerar mammorna pappornas ageranden och utspel i syftet att skydda barnen och vår uppfattning är att dessa män behöver hjälp med sina problem, om inte annat så för deras barns skull.

En av papporna, som hade sin pojke hos sig varannan vecka, verkade missat sonens egen önskan om att få bo längre perioder hos mamma och hos pappa, just av de skäl som flickan med det växelvisa boendet berättat om: man hinner inte packa upp förrän man ska packa ihop och flytta över till den andra föräldern igen. Den tonårspojken gav uttryck för att inte må så bra. En annan pappa besvarade inte sin tonårsdotters försök till kontakt och om honom vet vi inte så mycket, bara att kommunikationen uppenbarligen inte fungerar där.

Så träffade vi på en tonårstjej på femton år och hennes mamma som beskrev en engagerad och omtänksam pappa som tonårstjejen och hennes syster bodde tillsammans med i ett växelvis boende var 14:e dag.

Hon var väldigt positiv till sin situation, föräldrarnas separation hade inte alls varit så farlig som hon först befarat: tvärtom hade föräldrarnas hantering av sin separation gett flickan och hennes syster en fortsatt hög livskvalitet. Vi upplevde en hög KASAM-faktor hos hela den familjen.

I en artikel i Dagens Nyheter från 2003 skriver juristen och forskaren Anna Singer, om hur fäder (åtminstone då - när lagen om gemensam vårdnad var tvingande - vilken ändrades 2003) kunde gå till domstol om de inte fick träffa sina barn. I värsta fall kunde barnet hämtas av polis. Anna Singer vänder på steken och menar att när ett barn vill träffa sin frånvarande pappa tycks umgänget inte alls lika viktigt, ingen domstol har någonsin tvingat en man att ta sitt pappa-ansvar. Ännu mindre har ett barn eller barnets mamma stämt en frånvarande far för umgängesvägran. ”Den som dumpar sin bil eller låter bli att betala skatt blir jagad och tvingad att göra rätt för sig. Men den som struntar i sitt barn riskerar ingenting. Bakom den rättsliga retoriken om barnets rätt till båda föräldrarna finns ett ekande tomrum på det här området”, säger Anna Singer och låter förstå att om det är någon som skall hämtas av polis så är det pappan. Hon har tidigare arbetat vid Bris (Barnens rätt i samhället) som jurist och många barn som längtade efter sina pappor ringde dit.

I samhället menar man att ett påtvingat umgänge sällan blir bra och att det är skälet till att man låter de frånvarande papporna vara, att ett barn inte har någon glädje av att träffa en pappa som är ointresserad. Anna Singer igen: ”Jag menar inte att man ska piska in de frånvarande fäderna i barnens liv. Men om vi ger barnet en möjlighet att få samhällets stöd för sin önskan att få umgås med pappan - då kan pappan få sig en nyttig tankeställare, och kanske vaknar han upp!” Trots allt bär många frånvarande pappor på ett frö till ett gott faderskap, säger Anna Singer och fortsätter: ”Hos vissa är det överlagrat av dåligt självförtroende eller gammaldags värderingar om vilken roll en man bör ha efter en skilsmässa, hos andra ligger det begravt i bitterhet eller ångest över kärlekens svek eller separationens plåga. Men fröet finns där. Och om förutsättningarna blir de rätta - då kan det gro” (DN 030306).

Själva håller vi med Anna Singer i allt hon säger om frånvarande pappor ur barnens perspektiv. Vi har själva tagit del av barnens längtan efter sina pappor och deras besvikelser och uppgivenhet. Enligt FB och Barnkonventionen har barnen rätt att träffa sina båda föräldrar. Våra barninformer har inte haft den rätten, i sju fall av åtta ställer papporna villkoren för umgänget med sina barn och omöjliggör därför för barnen själva att träffa papporna så mycket *dom* vill.

Vi blev mycket berörda av barnens situation och deras ständiga längtan och vi önskar att dessa barn fick träffa sina fäder oftare och mer regelbundet.

Barnens mammor upplevde vi ta väldigt mycket ansvar för att barnen skulle ha kontakt med sina pappor. De mammor vars barn har missbrukande fäder lever i en stand-by situation, dvs att även om barnen befinner sig hos sina pappor måste mödrarna alltid vara beredda att rycka ut och hämta hem barnen om pappan skulle visa sig vara berusad. Vi kan bara ana hur stressande den situationen måste vara för dessa kvinnor som ju också berövas sitt eget (vuxna) liv. Alla mammor är stommen i sina barns vardag och barnen klarar sig bra tack vare att mödrarna finns där. Sedan kan vi ju fråga oss vilka egentliga val de ensamstående mammorna har.

De tar ansvarsfullt hand om sina barn, men tar också ansvar för barnens kontakt med sina pappor och vi har undrat över vad är det för krafter i samhället som gör att mammorna fogligt tar ett nästan överdrivet ansvar för barnens kontakt med papporna, som dessa själva borde ta ansvar för. I den litteratur vi läst har vi funnit en rådande diskurs i samhället om vad som förväntas av ensamstående mödrar: Hon ska fortsätta ta ansvar efter skilsmässan för barnen och det är dessutom hennes plikt att upprätthålla kontakten mellan barnen och pappan.”Istället för ett jämställt föräldraskap kan man tala om pappors rätt och mammors plikt”(Höjer & Röbbäck 2007). Utöver detta dubbla ansvar, sitt eget och fädernas, lever mammorna och deras barn under knappa ekonomiska förhållanden.

Den artikel från Aftonbladet vi inlett denna uppsats med står också för ett mycket tydligt uttryck i det offentliga samtalet, dvs diskursen om den omvårdande pappan. Oroande är dock den känsla av konfrontation man får av att läsa de ”fakta” om ensamstående föräldrar artikeln presenterar:

Pappor har ofta bättre ekonomi.

Pappor har ofta bättre och tryggare arbetsförhållanden än mammor.

Pappor får ofta bättre socialt stöd av familj och vänner.

Pappor har oftare färre antal barn i genomsnitt än ensamstående mammor”

Dessa påståenden känns dubbla, både korrekta och fördomsfulla samtidigt. Att pappor har en bättre ekonomi stämmer ju generellt med lönediskrimineringen pga kön i samhället. Men att använda det som ett argument för att pappor skulle vara bättre föräldrar kan man ställa sig tveksam till. De andra påståendena verkar handla mer om åsikter än fakta och osökt kommer vi ihåg forskaren Thomas Johanssons varning om reaktionära rörelser som underblåser och skapar en konflikt mellan föräldrarna, rörelser som vill skuldbelägga och kritisera mammorna och skylla dem för att hindra papporna från att träffa sina barn. ”I sin förlängning syftar denna typ av kamp till att stärka den manliga dominansen och att återupprätta ett mer traditionellt faderskap”(Johansson 2004).

I boken ”Den svenska välfärdsmodellen – utveckling eller avveckling” från Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap skriver Jenny Björkman att ensamstående mödrar blivit en alltmer utsatt grupp och att det finns tre orsaker till varför ensamma mammor har en sämre sits än den övriga befolkningen: de är kvinnor och har överhuvudtaget en sämre ekonomisk situation. De är samtidigt familjeförsörjare och de är ensamstående och saknar de stordriftsfördelar det innebär när man är flera i ett hushåll. Björkman fortsätter också: ”med en dålig ekonomisk sits har det inte sällan också kommit en försvagad psykisk hälsa, eftersom hushållsekonomin ofta påverkar de vuxnas mentala hälsa (...) i förlängningen påverkas också barnens hälsa, både psykiskt och fysiskt. Slutligen får en dålig ekonomi konsekvenser för barnens chanser till en högre utbildning”(Björkman 2003).

Fattigdomen för ensamstående mammor och deras barn är alltså värre nu än förr, de senaste årens ekonomiska uppsving och högkonjunktur gynnade inte de ensamstående mammornas ekonomi och den ekonomiska kris vi nu befinner oss kanske inte gör någon större skillnad för den här gruppen mammor och deras barn. De lever alltid i ekonomisk kris.

Vi tycker själva ensamstående mammor blir dubbelbestäffade i och med sin livssituation: de förväntas som sagt ta fädernas ansvar för kontakten med barnen och lever dessutom i en mycket sämre ekonomi än landets övriga familjer.

Vi har också tagit del av det teoretiska paradigmskifte som skett under de senaste ca tio åren i synen på barn – från en omsorgsdiskurs till en kompetensorienterad syn – och vi upplever att Barnkonventionens existens och konventionens fokus på barns rättigheter har bidragit till denna kursändring i synen på barn. Vi tycker det är mycket positivt att barnens egna röster har en sådan tyngd i den allmänna retoriken om barn och barns villkor och också i juridiken. Socialstyrelsens arbete med att utveckla arbetsredskapet BBIC (Barns Behov I Centrum) för socialtjänsten är ett uttryck för denna nya syn på barn. Sedan behöver man inte vara naiv och tro att allt är bra för barnen i Sverige. Det räcker med att besöka Rädda Barnens hemsida eller Bris hemsida och deras forum för barn och ungdomar. Där finns många vittnesmål från barn som själva far illa.

Vad har vi då lärt oss i arbetet med denna uppsats?

Den av oss som lever i kärnfamilj har fått en större förståelse för hur det är att vara ensam med allt ansvar, som ensam mamman. Hur man inte kan dra alla över en kam, att alla har sin egen historia. Hon har också lärt sig att lyssna på vad som sägs mellan raderna, både hos barnen och hos mammorna. Det var intressant att intervjua barnen som visade sig vara väldigt kloka och som förde genomtänkta resonemang.

Den av oss som själv lever som ensamstående mamma sedan många år, har blivit lite förskräckt över att nästan alla barn i studien har en sådan torftig kontakt med sina pappor. Hon trodde inte det var så illa! Dessutom är hon rädd för att mammornas ekonomiska problem och begränsade tillvaro skall uppfattas som individuella problem, när de i högsta grad är generella och samhällsliga. All litteratur vi läst, all ny forskning vi tagit del av visar att ensamstående mammors bekymmer skulle kunna elimineras av en annan mer mänsklig politik som också innefattade ensamstående mammor och deras barn.

7:3) Förslag till vidare forskning:

Vi hade önskat att vi hade haft möjlighet att intervjua papporna till våra åtta barninformerare också. Det hade varit intressant att fråga dem om hur de funderar kring sina barn och om det finns något skulle kunna göra att barnen fick träffa dem mer på sina egna villkor.

Efter att ha läst Maria Erikssons avhandling ”I skuggan av pappa – Familjerätten och hanteringen av faders våld” skulle det vara intressant att ta reda på vilka konsekvenser det fick för enskilda barn som tvingades att umgås med våldsamma fäder mot sin vilja, när Föräldrabalken innehöll det tvingande inslaget av umgänge under åren 1998-2003. Hur upplevde barnen det? Hur kändes det att bli hämtad av polis, t ex och hur ofta förekommande var det?

Sedan skulle det också vara intressant att få veta hur ofta man använder sig av barnperspektivet och barnens egna perspektiv i allt arbete som rör barn.

Finns Barnkonventionen med i bakhuvudet på dem som arbetar med barn? Finns

Barnkonventionen integrerat hos beslutsfattare som fäller avgöranden om saker som rör barn? Lars H Gustafsson dunderar i sin bok om de ”manipulativa tekniker direkt importerade från USA” (Gustafsson 2004) som syftar till att vuxna skall skaffa sig kontroll över barn och unga: ART (Aggression Replacement Training), PMT (Parent Management Training) och COPE (Community Parent Education). Gustafsson önskar sig istället att de vuxna ställde sig på barnens och de ungas sida. Mot den bakgrunden skulle det vara intressant att läsa kritiska granskningar om dessa metoder och om hur mycket de hjälper barn och ungdomar.

Referenser:

Alanen, L. (2001): Childhood as a generational condition: *Children's daily lives in a central Finland town*. I L. Alanen & B. Mayall (red): *Conceptualizing child-adult relations*. London: Falmer.

Antonovsky, Aaron (2007): *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och kultur.

Arnér Elisabeth & Tellgren Britt (2006): *Barns syn på vuxna – att komma nära barns perspektiv*. Danmark : Studentlitteratur.

Björkman, Jenny (2003): Den svenska välfärdsmodellen – utveckling eller avveckling? Stockholm: Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap.

Bäck-Wiklund, Margareta & Lundström, Tommy (red.) (2001): *Barns vardag i det senmoderna samhället*. Stockholm: Natur och kultur.

Bäck- Wiklund, Margareta & Johansson, Thomas (red.) (2003): *Nätverksfamiljen*. Stockholm: Natur och Kultur.

Eriksson, Maria (2003): *I skuggan av pappa. Familjerätten och hanteringen av faders våld*. Stehag: Förlags AB Gondolin.

Ewerlöf, Göran/ Sverne, Tor & Singer, Anna (2004): *Barnets bästa om föräldrars och samhällets ansvar*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB.

Gillham, Bill (2008): *Forskningsintervjun: tekniker och genomförande*. Lund: Studentlitteratur.

Gustafsson, Lars H (2004): *Se barnet, se dig själv!* Stockholm: Nordstedts Förlag.
James, Allison, Jenks, Chris, Prout, Alan(1998): *Theorizing Childhood*. Cambridge: Polity Press.

Johansson, Thomas (2004): *Faderskapets omvandlingar, Frånvarons socialpsykologi*. Uddevalla: Daidalos.

Halldén, Gunilla (2003): Children's views on family, home, and house. I P. Christensen & M. O'Brien (red): *Children in the city: Home, neighbourhood, and community*. London: Falmer.

Höjer, Ingrid & Röbbäck, Karin (2007): *Barn i kläm: hur uppmärksammas barn i mål om verkställighet av umgänge*. Stockholm : Allmänna Barnhuset.

Kallenberg, Kjell & Larsson, Gerry (2004): *Människans hälsa : livsåskådning & personlighet* Stockholm : Natur och kultur

Kvale, Steiner (1997): *Den kvalitativa forskningsmetoden*. Lund: Studentlitteratur.

Larsson, Sam/Lilja, John & Mannheimer, Katarina (2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red)(2002): *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och kultur.

Qvarsell, Birgitta (2001a): Det problematiska och nödvändiga barnperspektivet. I H. Montgomery & B. Qvarsell (red): *Perspektiv och förståelse. Att kunna se från olika håll*. Stockholm: Carlssons.

Qvarsell, Birgitta (2003): *Barns perspektiv och mänskliga rättigheter, Godhetsmaximering eller kunskapsbildning?* Pedagogiska institutionen: Stockholms universitet

Rasmusson, Bodil (1994): *Barnperspektiv. Reflektioner kring mångtydigt och föränderligt begrepp*. Stockholm: Barnombudsmannen (stencil).

Rädda Barnen: Holm Kristina (red.) (1998): *Barnens rätt till båda föräldrarna*. Falun: Rädda barnen.

Omhändertagen, Samhällets ansvar för utsatta barn och unga. Statens offentliga utredning, SOU (2000:77): Stockholm: Norstedts.

Samtal med barn i socialtjänsten (2004): Stockholm: Socialstyrelsen.

Thomassen, Magdalene (2007): *Vetenskap, kunskap och praxis*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Öberg, Bente & Öberg, Gunnar (2000): *Skiljas men inte från barnen*. Uddevalla: Natur och kultur.

Öberg, Bente & Öberg, Gunnar (2002): *Vuxna skilsmässobarn berättar*. Falun: Prisma.

Tishelman Carol, T. Kumlin (red) (1998): "Några kritiska reflektioner över vårt okritiska bruk av KASAM", i känsla av sammanhang i teori, empiri och kritik. Rapport 98:9. Stockholm : Natur och kultur.

Internetkällor

<http://www.barnombudsmannen.se>

http://www.scb.se/Grupp/Hitta_statistik/Forsta_Statistik/Metod/_Dokument/Mis19991Familj.pdf

<http://www.forsakringskassan.se/filer/publikationer/pdf/ana0607.pdf>

<http://www.ped.gu.se/biorn/barnperspektiv/9.qvarsell.pdf>

<http://www.aftonbladet.se/wendela/barn/article533157.ab>

<http://www.aftonbladet.se/wendela/barn/article499540.ab>

<http://www.aftonbladet.se/wendela/barn/article532894.ab>

<http://www.stingerfonden.org/documents/hsetikregler.pdf>